

ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ

ЧИРЧИҚ ДАВЛАТ ПЕДОГОГИКА
ИНСТИТУТИ
СПОРТ ВА ЧАҚИРИҚҚАЧА ҲАРБИЙ
ТАЪЛИМ ФАКУЛТЕТИ

“ҲАРБИЙ ҚОНУНЧИЛИК АСОСЛАРИ”
ФАНИДАН

МАЪРУЗАЛАР МАТНИ

1-Мавзу «Ҳарбий қонунчилик асослари фанини ўрганиш предмети. Ҳуқуқ ва унинг Қуролли Кучлардаги ўрни».

1. Ҳарбий қонунчилик асослари фанининг ўрганиш предмети.
2. Ҳуқуқнинг моҳияти ва белгилари.
3. Ҳуқуқ ва унинг Қуролли Кучлардаги ўрни.

Ҳарбий қонунчилик асослари фанининг ўрганиш предмети

Ҳарбий қонунчилик асослари фанининг асосий мақсади ва вазифаси «Чақириқча ёшлар тайёргарлиги ва бўйича таълим олаётган талабаларни Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқий қонунчилиги, Ўзбекистон Конституцияси ва қонунларининг мазмуни, ҳарбий қурилиш масалалари, ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, уларнинг жиноий, маъмурий ва моддий жавобгарликлари, шунингдек ҳарбий хизматчилар учун Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгилаб қўйилган имтиёзлар тартиби билан таништириш ва ҳар томонлама чуқур ҳуқуқий билимларга эга бўлган ЧЁТ раъбарларини тайёрлашдир.

Бакалаврнинг билим, кўникма ва ўқувига қўйиладиган талаблар:

Бакалавр қуйидагиларни билиши шарт:

- Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг асосий мазмуни;
- «Умуммажбурий хизмат ва ҳарбий хизмат тўғрисида», «Муқобил хизмат тўғрисида», «Мудофаа тўғрисида», Ўзбекистон Республикасининг ҳарбий доктринаси, «Офицерларни ҳарбий хизматни ўташ тартиблари» низоми мазмунини;
- Ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқ ва бурчларини;
- Ҳарбий хизматчиларни Низом қоидаларини бузганлиги учун жавобгарликларини;
- Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган ҳарбий хизматчилар учун имтиёзларни.

Қуйидагиларни бажара олиши керак:

- Ўзининг ҳуқуқий билимларини кундалик таътида ва хизматда қўллай олиши;
- Шахсий таркиб ва ўқувчилар билан ҳуқуқий билимлар бўйича машъулотларни ташкиллай ва ўтказа олиши;
- Шахсий таркиб ва ўқувчиларда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига ҳурмат ғиссини шакллантира олишни;
- Ўқувчиларни ўз Ватанларига садоқат руида тарбиялашни.
- Ҳарбий қонунчилик асослари бошқа ҳарбий ижтимоий фанлар билан узвий алоқада ўқитилади.

Улар таркибига Умумҳарбий Низомлар, ҳарбий тарих, тарбиявий ишлар услубиёти ва ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси асослари киради.

Ҳуқуқнинг моҳияти ва белгилари.

Давлат ва ҳуқуқ синфий жамият пайдо бўлишининг маъсулидир. Давлат бу аввало ҳукмрон синфнинг ташкилотидир.

Эслаб қолинг

Давлатнинг ибтидоий уруғчилик жамиятидан ажралиб турадиган белгилари қуйидагилардир:

1. Давлат пайдо бўлган жамиятда фуқаролар маълум бир ҳудудга бирлашадилар.
2. Ҳукмрон синфнинг қуроли сифатида давлат ўз сиёсатини ўтказиш учун бошқарув аппаратига эга бўлади (қўшин, полиция, суд, прокуратура ва бошқалар).
3. Давлат эрки ёзма равишда ифодаланадиган қоидалар пайдо бўлади.
4. Бошқарув аппаратини тутиб туриш учун керакли харажатлар халқдан солиқлар шаклида ундириб олинади.

Шундай экан, ҳуқуқ ҳам давлат пайдо бўлиши билан бирга вужудга келган, яъни давлат томонидан ўрнатилган қонун-қоидалар ҳуқуқни вужудга келтирган. Жамиятда давлат пайдо бўлгунча ҳам, кишилар маълум қоидаларга амал қилганлар. Булар урф-одатлар, анъаналар, ҳуқ, одоб ва ахлоқ қоидаларидир. Бу қоидалар маънавий, яъни ахлоқий қоидалардир. Давлат пайдо бўлиши билан, ҳукмрон синфнинг эркини ифода этувчи ҳуқуқ қоидалари ҳам вужудга келди. Демак, ҳуқуқ қоидалари давлат томонидан ўрнатилган яшаш қоидаларининг йиғиндисидир. Лекин, ҳуқуқ қоидалари пайдо бўлиши билан ахлоқ қоидалари йўқолиб кетмайди. Улар биргаликда ривожланиб боради. Ҳар бир тузумнинг ўз ҳуқуқий ва ахлоқий қоидалари бўлади.

Ҳуқуқ билан ахлоқнинг фарқи нимада?

- биринчидан, ахлоқ қоидалари кишиларнинг онгида пайдо бўлади, ҳуқуқ қоидалари эса, давлат томонидан ўрнатилади.
- иккинчидан, ахлоқ қоидалари ёзиб қўйилмайди, ҳуқуқ қоидалари ёзиб қўйилади.
- учинчидан, ахлоқ қоидалари жамоат таъсир кучи билан ғимоя қилинади, ҳуқуқ эса давлат томонидан ўрнатилади.
- тўртинчидан, ахлоқ бузилса, уни бузган шахсга нисбатан жамоат чоралари қўлланилади, ҳуқуқ қоидалари бузилса давлатнинг мажбурлаш чоралари кўрилади.
- Ахлоқ бузганлик учун жавобгарлик маънавий хусусиятга эга, ҳуқуқ бузганлик учун эса, жавобгарлик юридик, маъмурий, интизомий, моддий ва жиноий характерда бўлади.

Ахлоқ ижтимоий муносабатларни, кишиларнинг жамиятдаги, оиладаги, турмушдаги муносабатларини бошқариб туради, ҳуқуқ эса, кишиларни давлат органлари билан муносабатларини, жамиятда юриш-туриш қоидаларини белгилаб беради ва бошқариб туради.

Ҳуқуқ манбалари.

Хуқуқ манбалари бўлиб, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, Олий мажлисининг қонун ва қарорлари, Президент фармонлари, Вазирлар Маъкамасининг қарорлари, Давлат қўмиталари ва Вазирликларининг қарор ва фармойишлари, Қуролли Кучларда эса, шунингдек, ҳарбий низомлар, командир ва бошлиқларнинг буйруқлари ҳисобланади.

Конституция – давлатнинг асосий қонунидир.

Ҳар бир давлат ўзининг қонунлари билан, унда ўрнатилган ҳуқуқ, эркинлик, бурчлар орқали жаъон ҳамжамиятида ўз ўрнига эга бўлади. У ёки бу давлат тузумини, унинг бошқарилишини ҳам қонун белгилайди. Қонунларнинг етакчиси, энг асосийси - бу, Конституциядир.

Асосий қонунда мамлакат фуқароларининг ҳуқуқ ва бурчлари, давлат органларининг ваколатлари, давлатни бошқариш тизими ва бошқалар белгилаб қўйилган.

Давлат ҳокимияти органлари.

Маълумки, давлат ишлари режали, пухта ўрнатилган тизимда олиб борилади. Демак, давлат органлари орқали бу ишларни амалга оширади.

Ўзбекистон Республикасидаги давлат ҳокимиятининг тизими қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятига бўлинади.

1. Қонун чиқарувчи ҳокимият- Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, вилоят, туман, шаҳар Халқ депутатлари Кенгаши.
2. Ижро этувчи ҳокимият органлари-Президент, Вазирлар Маъкамаси, ҳокимликлар, давлат қўмиталари, идора ва ташкилотлари.
3. Судлов ҳокимияти органлари-Конституциявий суд, умумий судлар, хўжалик судлари ва ҳарбий судлар.

Прокуратура органлари.

Прокуратура - қонунларнинг аниқ бажарилиши устидан назорат қиладиган давлат органидир. Ўзбекистон Республикаси Прокуратура органлари, мамлакатимиз ҳудудида қонунларнинг аниқ ва бир хилда бажарилиши устидан назоратни амалга оширади. Прокуратура органлари ўз ваколатларини ҳар қандай давлат органлари, жамоат бирлашмалари ва мансабдор шахслардан мустақил равишда, фақат қонунга бўйсуниб бажаради.

Прокуратура органларини ташкил этиш, уларнинг ваколатлари ва фаолият кўрсатиш тартиби 1992 йил 8 декабрда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг Прокуратура тўърисида»ги Қонуни билан белгиланган. Бу қонунга асосан, прокуратура органлари фаолияти, фуқароларнинг ижтимоий ва сиёсий шахсий ҳуқуқлари ва эркинликларини муъофаза қилиш деб белгиланган. Прокуратура органлари фаолияти Ўзбекистон Президенти ва Олий Мажлиси назоратида бўлади.

Прокуратура органларининг ягона марказлашлаштирилган тизимига Ўзбекистон Республикасининг Бош Прокурори бошчилик қилади.

Прокуратура органлари:

- Ўзбекистон Республикаси Прокуратураси;
- Вилоятлар прокуратураси;
- Шаҳар ва туманлар прокуратураси;
- Транспорт прокуратураси;
- Ҳарбий прокуратура;
- Табиатни муҳофаза қилиш прокуратураси ва бошқалар.

Ўзбекистон Қуролли Кучларида қонунчиликни назорат қилиш ва амалга ошириш Ҳарбий суд (трибунал) ва Ҳарбий прокуратура органлари зиммасига юклатилган. Уларнинг энг асосий вазифалари, Қуролли Кучларда давлат қонунларини тартибли равишда ишлаши, Президент, ҳукумат ва Мудофаа Вазирлигининг қарор ва фармонларини ижро этилиши, ҳарбий қисм ва бўлинмаларда жиноятчиликни олдини олиш ва уларга қарши курашиш, ҳарбий хизматчиларни ҳуқуқий билимлар билан қуроллантириш ва уларни ҳуқуқий маданият эгаси сифатида тарбиялашдан иборатдир.

Қуролли Кучларда ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш, низомий тартибни сақлаш, шахсий таркиб сергаклигини ошириш борасида мақсадга йўналтирилган ишлар олиб борилмоқда.

Бу ишлар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маъкамасининг 1992 йил 23- сентябрдаги «Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари, чегара ва ички қўшинларда ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш ва тарбиявий ишларни такомиллаштириш» номли қарори, шунингдек, Мудофаа Вазирининг буйруқ ва кўрсатмалари асосида олиб борилади.

Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари тузилган биринчи кунлардан бошлаб қўшинларда ҳуқуқ-тартибот ва ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш, шахсий таркибни низом қоидаларига қатъий риоя қилиш руида тарбиялаш, командир ва бошлиқларнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб келмоқда. Бу табиийдир, чунки ҳуқуқ-тартибот ва ҳарбий интизомни юксаклиги, ҳарбий хизматчиларнинг уюшқоқлиги қўшинларда ҳамма вақт ҳам Қуролли Кучлар жанговар шайлигининг ташкил қилувчи асосий омиллардан бири деб ʻисобланиб келинган ва ʻозир ҳам шундай бўлиб қолмоқда.

Ўзбек халқининг азалий орзуси-интилишларидан энг асосийси мустақил, демократик адолатли давлат барпо этиш эди. Халқнинг бу орзу-армонлари унинг кўп асрлик маданий меросида яққол акс этган. Ўзбек халқи тарихи - бу мустақиллик учун кураш тарихидир. Мустақиллик учун кураш тарихи - демократия учун кураш тарихи ҳамдир. Шунинг учун, Ўзбекистон Республикаси мустақилликни қўлга киритган дастлабки кунлардан халқнинг асрий орзуларини амалга оширишга киришди. Адолатли, демократик ҳуқуқий давлат қуришни ўзининг энг бирламчи ва муҳим вазифаларидан бири сифатида белгилади. Бу борада ўтган дастлабки йиллар мобайнида маълум ютуқлар ва тажрибалар қўлга киритилди. ʻозирги куннинг асосий вазифаларидан бири, мустақиллик йилларида қўлга киритилган ютуқ ва тажрибаларни чуқур таълил қилиш, йўл қўйилган хато ва камчиликларни тузатиш, муваффақиятларни мустаҳкамлаш ва такомиллаштиришдан иборатдир. Демократик ҳуқуқий давлат қуришдан мақсад халқ ҳокимиятчилигига раванқ баъишлашдир.

Ўзбекистон Республикасида демократик адолатли ҳуқуқий давлат қуришда улуғ соъибқирон Амир Темур таъкидлаганларидек, «Миллатни улуғ

мартабасини, саодатини сақламоқ, миллатнинг дардларига дармон бўлмоқ вазифамиздир».

Ўқув саволлари.

1. Ҳарбий қонунчилик асослари фани нималарни ўрганади?
2. ЧЁТ фанини ўқитишда ҳуқуқий билимлар қандай аҳамиятга эга?
3. Давлат ва Қуролли Кучларда ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашда қонун ва Низомларнинг роли.
4. «Ҳуқуқ» деб нимага айтилади.
5. «Ҳуқуқий билимлар» деганда нимани тушунаси?
6. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси қачон қабул қилинган?
7. Жиноят кодекси қандай бўлимлардан ташкил топган?
8. Қуролли Кучларда ҳуқуқ-тартиботни қандай органлар назорат қилади?
9. Ҳарбий интизомни қўшинлар таътидаги аҳамиятини тақидида сўзлаб беринг.
10. Ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашда командир ва бошлиқларнинг вазифалари нималардан иборат?

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси «Ватанпарвар» газетаси.
2. Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодекси.
3. Ўзбекистон Республикаси Мудофаа Вазирлигининг буйруқ ва директивалари.

2-Мавзу «Ўзбекистон Республикаси Конституцияси Ватан ғимояси тўғрисида. Ўзбекистон Қуролли Кучлари сафида ҳарбий хизматни ўташ тартиблари».

Режа:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси Ватан ғимояси тўғрисида.
2. Ўзбекистон Қуролли Кучлари сафида ҳарбий хизматни ўташ тартиблари.
3. Ҳарбий хизматда бўлишнинг ёш чегаралари.

Таянч иборалар

Умуммажбурий ҳарбий хизмат ва ҳарбий хизмат, ватан ғимояси, конституцион бурч, шартнома асосидаги ҳарбий хизмат, офицерлик лавозимидаги ҳарбий хизмат, заъирадаги хизмат, Ҳарбий хизматга мажбур шахслар, ҳарбий хизматга мажбур бўлмаган шахслар, курсантлар хизмати, ҳарбий хизмат муддатлари.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси Ватан ғимояси тўғрисида.

Бугун Ўзбекистон балқи улуғ аجدодларининг анъаналарини, урф-одатларини давом эттириб, тақдирини ўз қўлига олиб, қаддини ростлаб, эл-юртимизда осойишталик, барқарорликни, миллатлараро аъиллик ва фуқаролар

тотувлигини авайлаб-асраб, янги тарихий шароитда келажагини курмоқда, миллий давлатчилигини тикламоқда.

Ўзбек миллати азалдан ўз фикри, ўз истиқлоли учун курашиб яшаган. Бунга мозий гувоҳ. Миллатимиз тарихи ҳақидаги ҳақиқат юртимизнинг фидойи, ўз йўлидан, маслагидан, сўзидан қайтмайдиган фарзандларига очилиши лозим. Билишимиз шарт булган тарих саъифаларини кунт билан varaқлаш ҳаммамиз учун ҳам фарз, ҳам қарзидир.

Шарқни Ёрб билан боълаган буюк Ипак йўлининг марказида жойлашган Турон-Мовароуннаър заминида қадимда ўзга мамлакатлар вакиллари нафақат тижорат билан шуъулланар, балки илм-маърифат, маданият дурдоналари ва давлатчилик асослари билан ҳам танишар эди.

Буюк бобомиз соъибқирон Амир Темур барпо этган, илм-фан, маърифат борасида ўрта асрлардагидек дунёга танилган бир давлат, катта бир миллат Ёоят чиройли сўзлар билан ниқобланган кўп йиллик мустамлакачилик асоратидан озод бўлганини бугун ъис этмоқда.

Сир эмас, ҳар қандай жамият келажакни кўзлаб яшайди ва унинг пойдеворини имкон қадар мустаъкамроқ куришга ҳаракат қилади. Шу нуқтаи-назардан қараганда, давлатимиз, жамиятимиз эришган буюк ютуқлардан бири – бу Ўзбекистон Қуролли Кучларини ташкил топиши бўлди.

1992 йил 14 январдан Ўзбекистон Қуролли Кучлари ўзининг янги тарихини бошлади ва бу кун Президентимиз, ҳукуматимиз қарори билан Ватан химоячилари куни деб эълон килинди ва мана бир неча йиллардан буен 14 январ кунини халкимиз, катта шодиёна тантаналар билан ўтказмоқда. Бу албатта, Президентимизнинг, ҳукуматимизнинг ва ъалқимизнинг ўз химоячиларига бўлган ҳурмат эътибори, ишонч ва садоқатидир.

Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ мамлакатни мудофаа қилиш давлатнинг энг муъим вазифаларидан бири бўлиб, Ўзбекистон Республикаси худудида истиқомат қилувчи барча фуқароларнинг вазифасидир. Ўзбекистон Республикасини ташқаридан бўладиган қуролли тажовуздан ъимоя қилиш- Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг Конституциявий бурчидир.

Бу муқаддас ва шарафли бурч Конституциямизнинг 52-моддасида ўз аксини топган.

«Мардлар қўриқлайди Ватанни» деган ибора бор. Агар бу сўзларни кенг мазмунда ёритса, Ватан тинчлиги миллатни ҳақиқий жонқуярлари, эр-йигитлари, «элим деб, юртим деб», ёниб яшаётган фидойи, ўълонлари қўлидадир, бу минг йиллик тарих давомида ўз исботини топган оддий ҳақиқатдир. Биз Ватан химоясини муқаддас бурч деб, унинг Қуролли Кучларида ҳарбий хизмат қилишни ўзимиз учун шараф ва халкимиз, Президентимиз томонидан бизга билдирилган ишонч деб қарашимиз керак.

Ўзбекистон Қуролли Кучларида ҳарбий хизматни ўташ тартиблари.

Ўзбекистон Республикасининг

«Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўърисида»ги Қонун

1- модда. Ушбу Қонуннинг мақсади.

Ушбу Қонуннинг мақсади Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг умумий ҳарбий мажбуриятни бажариши ва ҳарбий хизматни ўташи билан боғлиқ муносабатларни тартибга солишдан иборат.

2-модда. Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисидаги қонун Ъужжатлари.

Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисидаги қонун Ъужжатлари ушбу Қонундан ҳамда Ўзбекистон Республикаси Конституциясига асослананадиган бошқа қонун Ъужжатларидан иборат.

3-модда. Умумий мажбурият.

Умумий ҳарбий мажбурият фуқароларнинг Ўзбекистон Республикасини Ъимоя қилишга мажбурий ҳарбий тайёргарлигидан иборат бўлади ҳамда Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари (бундан буён матнда Қуролли Кучлар деб юритилади) сафини тўлдиришни ва уларнинг резервини тайёрлашни тарминлаш мақсадида жорий этилади.

Умумий ҳарбий мажбурият фуқароларни ҳарбий хизматга тайёрлашни, ҳарбий хизматга чақиришни (киришни), чакирув ёки контракт бўйича ҳарбий хизмат ўташни, резервдаги хизматни, муқобил хизматни, ҳарбий рўйхатдан ўтиш қоидаларига риоя этишни, Ғавқулодда вазиятларда ёки Ўзбекистон республикасига қарши ҳарбий тажовуз бўлган тақдирда аъолини муъофаза этиш тадбир-чораларини қамраб олади.

Ушбу Қонунга мувофиқ Ўзбекистон Республикасининг қуйидаги фуқаролари, хусусан:

Ҳарбий хизматга чақириладтиган ва туман (шаҳар) чақирув участкаларида қайд этилган шахслар-чақирилувчилар;

Ѕақиқий ҳарбий хизматдагт шахслар-ҳарбий хизматчилар;

Қуролли Кучларларнинг резерви ёки захирасидаги шахслар-ҳарбий хизматга мажбурлар;

Турли сабабларга кўра ҳарбий рўйхатга олинмаган ёки ҳарбий рўйхатдан чиқарилган, шу жумладан исътефодаги шахслар-ҳарбий хизматга мажбур бўлмаган шахслар деб аталади.

Ѕақиқий ҳарбий хизмат чақирув ёки контракт бўйича оддий аскарлар, сержантлар ва офицерлар таркиби лавозимларида Қуролли Кучлар сафидаги ҳарбий хизматдир.

Умумий ҳарбий мажбурият Ўзбекистон Республикаси Ъудудида доимий ёки вақтинча яшаётган чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларга тадбиқ этилмайди.

4-модда. Ҳарбий хизмат турлари.

Ҳарбий хизмат Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг Қуролли Кучлар сафида умумий ҳарбий мажбуриятни бажариш борасидаги давлат хизматининг алоъида туридир.

Эслаб қолинг

Ҳарбий хизматнинг қуйидаги турлари жорий этилади;

Муддатли ҳарбий хизмат;

Сафарбарлик чақирув резервидаги ҳарбий хизмат;

Контракт бўйича ҳарбий хизмат;

Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари сафида ҳарбий хизматни ўтаган резервчилар хизмати.

Тинчлик даврида аскарлар ва сержантлар таркиби лавозимларида муддатли ҳарбий хизматга, шунингдек сафарбарлик чақируви резервидаги хизматга ўн саккиз ёшдан йигирма етти ёшгача бўлган, саломатлигига кўра Қуролли Кучлар сафида ҳарбий хизматни ўташга яроқли эркак фуқаролар чақириладилар.

5-модда. Муддатли ҳарбий хизмат.

Муддатли ҳарбий хизмат чақирилиш ёшидаги фуқароларнинг оддий аскарлар ва сержантлар таркиби лавозимларида, шунингдек муқадам ҳарбий хизматни ўтамаган офицерларнинг қонун ҳужжатларида белгиланган муддат мобайнида Қуролли Кучлар сафидаги мажбурий хизматидир.

Муддатли ҳарбий хизматни оддий аскарлар ва сержантлар таркиби лавозимларида ўтаётган ҳарбий хизматчилар учун –ўн икки ой (олий марлумотли шахслар учун – тўққиз ой);

Муддатли ҳарбий хизматни ўташ тартиби қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

6-модда. Сафарбарлик чақируви резервидаги ҳарбий хизмат.

Муддатли ҳарбий хизматни ўташ яроқли ҳамда чақирилиш муддатини кечиктриш ва чақирилишдан озод этилиш ҳуқуқига эга бўлмаган, бироқ Қуролли Кучлар сафига навбатдаги муддатга чақирилмаган шахслар сафарбарлик чақируви резерви сафига олинадилар.

Сафарбарлик чақируви резервидаги хизмат ҳудудий принцип асосида ойлик йиғинлар тарзида ташкил этилади ҳамда чақирилувчилар томонидан Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлигининг махсус ʼисобларига пул бадаллари киритилишини назарда тутати.

Сафарбарлик чақируви резервидаги хизмат сафига шахслар йигирма етти ёшга тўлгунга қадар олинадилар ва ҳар илги ҳарбий йиғинларга жалб этилишлари мумкин, фавқулодда вазиятлар ёки Ўзбекистон Республикасига қарши ҳарбий тажовуз рўй берган тақдирда эса ʼақиқий ҳарбий хизматга чақириладилар.

Сафарбарлик чақируви резервидаги хизматни ўтаган фуқаролар йигирма етти ёшга тўлганларидан кейин Қуролли Кучлар резерв таркибига ўтказиладилар.

Сафарбарлик чақируви резервидаги хизмат сафига олинган шахслар тўлайдиган пул бадаллари миқдори ва уларни тўлаш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маъкамаси томонидан тасдиқланадиган алоҳида низом билан белгиланади. Бу маблаълар муддатли ҳарбий хизматдаги ҳарбий хизматчиларнинг пул ва моддий тарминотини ошириш, шунингдек сафарбарлик чақируви резервидаги хизмат сафига олинган шахсларнинг ҳарбий йитинларини ўтказишга аниқ мақсадга йўналитирлган бўлади.

Сафарбарлик чақирувчи резервидаги хизматни ташкил этиш ва ўташ тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маъкамаси томонидан тасдиқланадиган Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳарбий хизматни ўташ тартиби тўғрисидаги низом билан белгиланади.

7-модда. Контракт бўйича ҳарбий хизмат.

Контракт бўйича ҳарбий хизмат Қуролли Кучлар сафидаги ҳақиқий ҳарбий хизматга ихтиёрийлик асосида, ҳарбий хизмат назарда тутилган вазирликлар, давлат қўмиталари ва идоралар орқали давлат билан тузиладиган контриактга биноан кирган фуқаролар бажарадиган ҳарбий хизмат туридир.

Ҳарбий хизматни касб тариқасида танлаган фуқароллар контракт бўйича ҳарбий хизматни оддий аскарлар, сержантлар ва офицерлар ва таркиби лавозимларида ўтайдилар.

Ҳарбий хизматни ўташ муддатлари ва асосий шартлари контриактда белгиланади. Айти пайтда дастлабки контриакт хизматни оддий аскарлар ва сержантлар таркиби лавозимларида ўташ бўйича уч йил, офицерлар таркиби лавозимларида ўташ бўйича беш йил муддатга тузилади.

Олий ҳарбий тарлим муассасаларининг курсатлари билан ўқиш даври учун кешгусида уларнинг офицерлар таркиби лавозимларида ҳарбий хизматни камида беш йил мажбурий ўташ шarti билан контриакт тузилади.

Ҳарбий хизматнинг контриактда назарда тутилган муддати тугаганидан кейин тарафларининг келишуви билан бу муддат янги контриакт тузиш орқали узайтирилиши мумкин. Контракт бўйича ҳарбий хизматни ўташ тартиби ва муддатлари Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳарбий хизматни ўташ тартиби тўғрисидаги низом билан белгиланади.

8-модда. Қуролли Кучлар сафида ҳарбий хизматни ўтаган резервчилар хизмати

Резервчилар хизмати ҳақиқий хизматни, шунингдек сафарбарлик чақирувчи резервидаги хизматини ўтаган оддий аскарлар, сержантлар ва офицерлар жумласидан бўлган ҳарбий хизматга мажбурлар учун Қуролли Кучларнинг қўшилмалари, қисмлари ва бўлинмалари сафини уруш даврида тақозо этадиган тузилмаларни кучайтириш мақсадида умумий ҳарбий мажбурият асосида жорий этиладиган ҳарбий хизмат туридир.

Резервчилар сифатида хизматни таётган ҳарбий хизматга мажбурлар тинчлик даврида, қоида тариқасида, қўшинларнинг жанговар тайёргарлигини сақлаб туриш, резервчиларнинг ҳарбий ҳисобдаги

ихтисослик бўйича мажбурятларни тинчлик ва уруш даврида бажариши учун зарур бўлган кўникмаларини сақлаб қолиш ва такомиллаштириш мақсадида харбий қисмлар базасида худудий принцип асосида ташкил этиладиган харнбий тайёргарлик бўйича харбий йиьинларни ўташга жалб этишлари мумкин.

Харбий йиьинларни ўташ муддатлари ушбу Қонуннинг 32-моддасида белгиланади.

Резервчиладан уруш даврида ҳам, тинчлик даврида ҳам Ўзбекистон Республикасига қарши харбий тажовуз тахдиди ва мамлакат хавфсизлигига тахдид туьилганида, табиий офатлар ҳам фавқулодда вазиятлар оқибатларини бартараф этишда Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонида биноан қўшилмалар ва қисмлар таркибида жанговар мақсадлар бўйича фойдаланилиши мумкин.

Қуролли Кучлар резервчиларининг хизматни ўташ тартиби қонун хужжатлари билан белгиланади.

9-модда. Харбий хизматчилар ва харбий хизматга мажбурлар таркиби. Харбий унвонлар

Харбий хизматчилар ва харбий хизматга мажбурлар оддий аскарлар сержантлар ва офицерлар таркибига бўлинади.

Офицерлар таркиби кичик офицерлар, катта офицерлар ва генераллар таркибига бўлинади.

Хар бир харбий хизматчи ва харбий хизматга мажбурга тегишли харбий унвон берилади. Қуролли Кучлардаги харбий унвонлар қўшин унвонлари ва кема таркибидаги унвонларга бўлинади.

Қуролли Кучларда қуйдаги харбий унвонлар жорий этилади:

Қўшин унвонлари	Кема таркибидаги унвонлар
1. Оддий аскарлар таркиби	
Оддий аскар	Матрос
II. Сержантлар таркиби	
Кичик сержант Сержант Катта сержант	2-даражадаги старшина 1-даражадаги старшина бош старшина
III. Офицерлар таркиби Кичик офицерлар таркиби	
Лейтенант Катта лейтенант Капитан	Лейтенант Катта лейтенант Капитан лейтенант
Генераллар таркиби	
Генерал- майор Генарал-лейтенант Генарал-полковник Армия генерали	

Қуролли Кучлардаги олий унвон армия генерали бўлиб, бу унвон (уруш даврида) Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларининг Олий Бош қўмондонига, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси мудофаа вазирига берилади.

Юридик ёки тиббий йўналишдаги ҳарбий ʼисобдаги ихтисосликка эга бўлган ҳарбий хизматчи ва ҳарбий мажбурият ҳарбий унвонига тегишинча «адлия» ёки «тиббий хизмат» сўзлари қўшилади.

Резервдаги, захирадаги ёки истерфодаги фуқароларнинг ҳарбий унвонига тегишинча «резервдаги», «заҳирадаги» ёки «истерфодаги» деган сўзлар қўшилади.

Ҳарбий унвон ва ҳарбий унвондан маърум қилиш, шунингдек ҳарбий унвонини пасайтириш ҳамда ҳарбий унвонини тиклаш қонун ʼужжатларига мувофиқ оширилади.

Офицерлар таркибига кириувчиларни ҳарбий унвондан улар оʼбир ва ўта оʼбир жинойт учун ʼукм этилганларида фақат суднинг қарори билан маърум қилиш мумкин.

10-модда. Ҳарбий лавозимлар

Ҳарбий лавозимлар (ҳарбий хизматчилар эгаллаши лозим бўлган штат лавозимлари) ва уларга мувофиқ келадиган ҳарбий унвонлар ҳарбий қисмларнинг, ҳарбий хизмат назарда тутилган бошқарув органларининг, вазирликлар, давлат қомиталари ва идоралар муассасаларининг штатларида назарда тўтилади.

Ҳарбий лавозимлар оддий аскарлар, сержантлар ва офицерлар таркиби лавозимларига бўлинади.

Қуролли Кучларда олий қумондонлик лавозимларига тайинлаш ва лавозимдан озод қилиш Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан амалга оширилади.

Ҳарбий хизматчиларни лавозимга тайинлаш ва лавозимдан озод қилиш, шунингдек ҳарбий хизматчиларнинг хизмат жойини ўзгартириш Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳарбий хизматни ўташ тартиби тўғрисидаги низом билан белгиланади.

Ҳарбий хизматчилар қонун ҳужжатларида белгиланган Тартибда ҳарбий хизматда қолдирилган ҳамда ҳарбий хизматчилар учун белгиланган қафолат ва имтиёзлари сақланган ҳолда давлат-ҳуқуқ ҳамда мудофаа йўналишидаги ишларни бажариш учун давлат ҳокимияти ва бошқарув органларига юборилиши мумкин.

11-модда. Ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий қийим-кечак ва фарқловчи нишонлари

Ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий қийим-кечак ва фарқловчи нишонлари Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан тасдиқланади.

Ҳарбий хизматчилар, шунингдек ҳарбий йиғинларга жалб этилган ҳарбий хизматга мажбурлар ҳарбий унвонни ва қўшин турини фарқловчи нишонлари бўлган ҳарбий қийим-кечакда юрадилар.

Ҳарбий-қийим-кечакда юриш қоидалари Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги томонидан белгиланади.

Ҳарбий кийимда юриш ҳуқуқига эга бўлмаган фуқароларнинг ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий-кийим-кечагини кийиб ва фарқловчи нишонларини тақиб юриши тақиқланади.

22-модда. Муддатли ҳарбий хизматга ҳамда сафарбарлик чақируви резервидаги хизматга чақирилишдан озод этиш.

Тинчлик даврида муддатли ҳарбий хизматга ҳамда сафарбарлик чақируви резервидаги хизматга чақирилишдан қуйидагилар озод этиладилар:

1) саломатлигига кўра ҳарбий хизматга яроқсиз деб топилган чақирлувчилар;

2) яқин қариндошларидан бири (ака-укаси, опа-синглиси) ҳарбий хизматни ўташ вақтида ғалок бўлган ёки вафот этган чақирилувчилар;

3). Рўйхатдан ўтган диний ташкилотлардан бирида диний рутба эгаси бўлган чақирилувчилар.

Ушбу модданинг 2-бандида кўрсатилган шахслар ўз розиликлари билан ҳарбий хизматга чақирилишлари мумкин.

Жиноий жавобгарликка тортилган, шунингдек судланганлик ўлати тугалланмаган ёки судланганлиги олиб ташланмаган фуқаролар ҳарбий хизматга чақирилмайдилар.

Фуқаролар мудофаа ишлари органлари томонидан белгиланган муддатларда чақирув учатскаларида ўзир бўлмаган қўйидагилар узрли сабабли ъисобланади:

Фуқаронинг чақирув участкасига келишган имконбермаган касаллиги;

Яқин қариндршининг (отаси, онаси, ака-укаси, опа-синглиси, хотини-боласи) вафот этганлиги ёки обир касаллиги;

Фуқарога боълик бўлмаган ўлда, унинг чақирув участкасига келишига имкон бермаган табиий офат ёки бошқа ўлатлар.

Ўзир бўлмаганлик сабаблари тегишли хужжатлар билан тасдиқланиши лозим.

Тинчлик даврида қуйидагилар муддатли ҳарбий хизматга чақирлмайди;

ушбу Қонуннинг 21-ва 22-моддаларига мувофиқ чақирилиш муддати кечиктирилган ва чақирилишдан озод этилган шахслар;

иши юзасидан суриштирув ёки дастлабки тергов олиб борилаётган ёки жиноят иши судда кўрилаётган шахслар.

23-модда. Захирадаги офицерларнинг ҳарбий хизматга чақирилиши.

Қирқ ёшгача бўлган, муддатли ҳарбий хизматни, сафарбарлик чақируви резервидаги хизматни ёки контракт бўйича ҳарбий хизматни ўтамаган ва уўбу Қонуннинг 21-моддасига мувофиқ чақирилиш муддатини кечиктиришасосларига эга бўлмаган офицерлар тинчлик даврида Ўзбекистон Республикаси Мудофаа Вазирининг буйруъига биноан офицерлар таркиби лавозимларида муддатли ҳарбий хизматни ўташ учун чақирилишлари мумкин.

24-модда. Контрак бўйича ҳарбий хизматга кириш.

Ҳарбий хизмат талабларига жавоб берувчи қуйидаги фуқаролар ихтиёрий равишда (контракт бўйича):

Ўттиз ёшгача бўлган, ҳарбий ʼисобдаги ихтисослик бўйича тегишли касбий тайёргарлик кўрмаган ҳарбий хизматга мажбурлар ва аёллар –оддий аскарлар тариби лавозимларига ҳарбий хизматга;

Муккадам контракт бўйича ҳарбий хизматни ўтаган оддий аскарлар ва сержантлар таркибидаги қириқ ёшгача бўлган ҳарбий хизматга мажбурлар, шунингдек муддатли ҳарбий хизматни ёки сафарбарлик чақируви резервидаги ʼизматни ўтаган ва ҳарбий ʼисобдаги ихтисослик бўйича тегишли касбий тайёргарликка эга ўттиз ёшгача бўлган ҳарбий хизматга мажбурлар – оддий аскарлар ва сержантлар таркиби лавозимларига ҳарбий хизматга;

Ўттиз ёшгача бўлган ҳарбий хизматга мажбур аёллар –оддий аскарлар ва сержантлар таркиби лавозимларига ҳарбий хизматга;

Ўн етти ёшдан йигирма бир ёшгача бўлган фуқаролар, шу жумладан ўқишга қабул қилинган йили ўн етти ёшга тўладиган фуқаролар, шунингдек ҳарбий тарлим муассасаларида ўқиш истагини билдирган, офицерлар таркиби ҳарбий унвонларига эга бўлмаган, ўн саккиз ёшдан йигирмабеш ёшгача бўлган ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий хизматга мажбурлар- ҳарбий-тарлим муассасаларининг курсантлари тариқасида ҳарбий хизматга;

Қириқ ёшгача бўлган резервдаги ва захирадаги офицерлар –офицерлар таркиби лавозимларига ҳарбий хизматга кирадилар.

Контракт бўйича ҳарбий хизматга кираётган фуқаролар мажбурий-тиббий кўрикдан ўтадилар.

Фуқаролар ҳарбий хизмат назарда тутилган вазирлик, давлат қўмитаси ва идора билан ҳарбий хизматни ўташ тўърисида контракт тузадалира.

Контрактлар тузиш, шу жумладан олий ҳарбий-тарлим муассасаларининг курсантлари билан контрактлар тузиш, шунингдек контракт бўйича ҳарбий хизматни ўташ тартиби Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳарбий хизматни ўташ тартиби тўърисидаги низом билан белгиланади.

26-модда. Ҳарбий хизматни ўташ тартиби. Ҳарбий хизматда бўлиш ёшининг чегараси

Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳарбий хизматни ўташ тартиби ушбу Қонун ҳамда Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳарбий хизматни ўташ тартиби тўърисидаги низом билан белгиланади.

Ҳарбий-хизматда бўлиш ёшининг чегараси:

Контракт бўйича ҳарбий хизматни ўтаётган оддий аскарлар (матрослар), сержантлар (старшиналар) учун –қирқ беш ёш;

Кичик офицерлар учун –қирқ уч ёш;

Катта офицерлар учун –қирқ беш ёш, полковниклар (I даражадаги капитанлар) учун–эллик ёш;

Генерал-майор, генерал-лейтенант ҳарбий унвонидаги офицерлар учун – эллик беш ёш, генерал-полковник ҳарбий унвонидаги офицерлар учун–олтмиш ёш этиб белгиланади.

Илмий даражаси ва илмий унвони, шунингдек юксак касбий тайёргарлиги, эгаллаб турган лавозимида катта амалий иш тажрибаси бўлган, саломатлигига кўра ҳарбий хизматни ўташга яроқли ҳарбий хизматчиларнинг хизмат муддати ҳарбий хизмат назарда тутилган вазирликлар, давлат

қўмиталари ва идоралар раъбарлари томонидан ҳарбий хизматда бўлиш ёшининг чегарасидан беш йилгача муддатга узайтирилиши мумкин.

28-модда. Ҳарбий –тарлим муассасалари курсантлари ва тингловчиларининг ҳарбий хизмати.

Ҳарбий-тарлим муассасаларида, шунингдек вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларнинг ўқиш ҳарбий хизматга тенглаштирилган тарлим муассасаларида таъсил олаётган фуқаролар курсант (тингловчи) тариқасида ҳарбий хизматда бўладилар ҳамда улар, агар офицерлик таркиби унвонларига эга бўлмасалар, курсантлар ва бундай унвонларга эга бўлсалар, тингловчи деб юритиладилар.

Ҳарбий-тарлим муассасаларига ўқишга киргунга қадар ҳарбий унвонни бўлмаган фуқаролар ўқишга қабул қилинганда уларга оддий аскар ҳарбий унвон берилади. Ҳарбий-тарлим муассасасига ўқишга киргунга қадар берилган ҳарбий унвонлар сақланиб қолади.

Курсантларнинг (тингловчиларнинг) ҳарбий хизматни ўташ тартиб қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Ҳарбий –тарлим муассасасидан, шунингдек ўқиш ҳарбий хизматга тенглаштирилган тарлим муассасасидан ўқишдан чиқарилган курсантлар резервга бўшатилади ёки истерфога чиқарилади ёхуд улар, агар муддатлари ҳарбий хизмат учун белгиланган муддатларни ўтамаган бўлсалар, муддатли ҳарбий хизматни ўташни давом эттириш учун қўшин қисмларига юборилади.

Ҳарбий – тарлим муассасасидан ўқишдан чиқарилган кунда чақирлиш ёшига етмаган курсантлар ҳарбий рўйхатда туриш учун турар жойлардаги мудофаа ишлари органларига юборилади.

29-модда. Ҳарбий хизматдан бўшатиш.

Ҳарбий хизматчини ҳақиқий ҳарбий хизматдан бўшатиш қуйидаги асосларга кўра амалга оширилади.

1) у ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий хизматда бўлишининг белгиланган ёш чегарасига етганда.;

2) муддатли ҳарбий хизмат муддати тугаганда;

3) контракт муддати тугаганда;

4) штатлар қисқарганда ёки бошқа ташкилий-штат тадбир-чоралари муносабати билан ҳарбий хизматчидан хизматда фойдаланиш имконияти бўлмай қолганда;

5) саломатлигига кўра- уни ҳарбий-тиббий комиссия ҳарбий хизматга яроқсиз деб топганлиги муносабати билан;

6) қонун ҳужжатларига мувофиқ тарафлардан биринининг ташаббусига кўра контракт муддатидан олдин бекор қиланганлиги муносабати билан;

7) ҳарбий-тарлим муассасидан ўқишдан чиқарганлиги муносабати билан;

8) хизмат вазифасига нолойиқ бўлиб қолганда;

9) Ўзбекистон Республикаси фуқаролигидан маърум бўлиши муносабати билан;

10) ҳарбий хизматчи ҳарбий унвонидан маърум этилиши муносабати билан;

11) суд ҳукми қонуний кучга кирганда.

Ҳарбий хизматчиларни ҳарбий хизматдан бўшатиш уларни тегишли лавозимларга тайинлаш ваколатига эга бўлган мансбдор шахслар томонидан Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳарбий хизматни ўташ тартиби тўғрисидаги низомга мувофиқ амалга оширилади.

Ҳарбий хизматчилар ҳарбий хизматдан резервга бўшатилади, ҳарбий хизматдан бўшатилиш пайтида резерв бўлиш ёшнинг чегарасига етган ёки

37 – модда. Муқобил хизмат тушунчаси

Муқобил хизмат фуқароларнинг умумий ҳарбий мажбуриятни бажаришнинг чақирув бўйича ҳарбий хизмат ўрнига иқтисодиёт, ижтимоий соҳанинг турли тармоқларида кам малака талаб этиладиган (ёрадмчи) ишларни, шунингдек фалокатлар, ғалокатлар, табиий офатлар ва бошқа фавқулодда вазиятлар оқибатларини бартараф этиш ишларини бажариш билан боғлиқ бўлган алоҳида туридир.

Ўн саккиз ёшдан йигирма етти ёшгача бўлган, ҳарбий рўйхатда турувчи ва хизматга чақирилиши лозим бўлган фуқаролар, агар улар диний таълимоти қурол-яроьдан фойдаланиш ва Қуролли Кучларда хизмат қилишга йўл қўймайдиган, рўйхатга олинган диний ташкилотлар Ёсобида турсалар, муқобил хизмат ҳуқуқига эга.

Муқобил хизматнинг муддати йигирма тўрт ойни, олий маълумотли фуқаролар учун эса ўн саккиз ойни ташкил этади.

38 – модда. Муқобил хизматга чақирилиш, уни ўташ тартиби

Фуқароларнинг муқобил хизматга чақирилиши муддатли ҳарбий хизматга чақириладиганлар учун белгиланган тартибда амалга оширилади, чақирувни ташкил этиш ва ўтказиш эса туман (шаҳар) чақирув комиссиялари в аҳокимликлари зиммасига юклатилади.

Фуқаролар муқобил хизматни турар жойларидаги ёки мамлакатнинг бошқа минтақаларидаги корхоналар, ташкилотлар ва муассасаларда ўтайдилар. Бундай корхоналар ва ташкилотларнинг рўйхати, шунингдек муқобил хизматдаги хизматчилар шуъулланиши мумкин бўлган ишлар ва касбларнинг турлари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Муқобил хизматни ўтаётган фуқароларга иш Ёқининг саксон фоизи тўланади.

Муқобил хизматни ўтаётган фуқароларнинг иш Ёқидан ушлаб қолинаётган суммалар Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлигининг Ёсоби варақаларига ўтказилади.

Қорақалпоёистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги муқобил хизмат тузилмаларига раҳбарликни мудофаа ишлари органлари амалга оширади.

Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар ҳам муқобил хизмат шахсий таркибининг ҳарбий тайёргарлиги ҳамда ишчи касбларига ўргатиш учун Мудофаа вазирлигининг Ёсоби вараъига ажратмалар ўтказади.

Муқобил хизматни ташкил этиш ва ўташ тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маъкамаси томонидан белгиланади.

39 – модда. Муқобил хизматдаги хизматчиларнинг ҳарбий тайёргарлиги

муқобил хизматдаги хизматчилар ҳарбий тайёргарлик йиьинларига (машъулотларига) жалб этиладилар, улар шу аснода қурол-яроьдан фойдаланиш, уларни қўлланиш билан боьлиқ бўлмаган ҳарбий ьисобдаги ихтисосликни эгаллайдилар ва Ҳарбий қасамёд қабул қиладилар. Ҳарбий тайёргарлик дастури Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги томонидан белгиланади.

Муқобил хизматдан бўшатишган фуқаролар Қуролли Кучлар захирасига ўтказилади.

40 – модда. Муқобил хизматни ўтаётган фуқароларнинг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари

Муқобил хизматни ўтаётган фуқароларга меънат тўьрисидаги қонун ьужжатлари татбиқ этилади. Муқобил хизмат муддати меҳнат стажига қўшилади.

Муқобил хизматни ўтаётганда меънат қобилятини йўқотган фуқаролар ва ьалок бўлган фуқароларнинг оилалари, шунингдек уларнинг қарамоьида ва халок бўлган фуқароларнинг оилалари, шунингдек уларнинг қарамоьида бўлган шахслар қонун ьужжатларига мувофиқ муддатли ҳарбий хизматдаги ҳарбий хизматчилар учун белгиланган нафақалар ва пенсия таъминоти олиш ҳуқуқига эга.

Муқобил хизматни ўтаётган фуқаро уни белгиланган жойда ўташи, қонун ьужжатларида назарда тутилган талабаларга, иш жойида амал қиладиган ички меҳнат тартиби қоидаларига, шунингдек меҳнат шартномаси (контракт) шартларига риоя этиши шарт.

Муқобил хизматни ўтаётган фуқаро раҳбарлик ва сайлаб қўйиладиган лавозимларни эгаллаши, тадбиркорлик фаолияти билан шуьулланиши, таълим муассасаларига ўқишга кириши мумкин эмас.

Муқобил хизматни ўтаётган фуқаролар фалокатлар, халокатлар ва табиий офатлар оқибатларини бартараф қилиш ишларига жалб этилагн тақдирда юзага келагн вазиятдан келиб чиқадиган ҳамда ана шу оқибатларни бартараф этиш комиссиялари ёки штабларининг жойлардаги раҳбарлари томонидан белгиланадиган махсус вазифаларни бажарадилар.

41-модда. Муқобил хизматдан бўшатиш

Муқобил хизматнинг белгиланган муддатларини ўтаб бўлган фуқароларни хизматдан бўшатиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маъкамасининг қарори асосида амалга оширалади.

Фуқаро оилавий аьволи ўзгарганлиги муносабати билан, агар бу ьол унга қонун ьужжатларига мувофиқ чақирилиш муддатини кечиктириш ёки чақирилшдан озод этилиш ҳуқуқини берадиган бўлса, муқобил хизматдан муддатидан олдин бўшатилиши мумкин.

Муқобил хизматдан муддатидан олдин бўшатиш тўьрисидаги қарорни Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги қабул қилади.

Ўзбекистон Республикасининг “Умуммажбурий хизмат ва ҳарбий хизмат тўьрисида”ги Қонунининг асосий мазмуни ва ҳарбий

хизматчиларнинг Қуrolли Кучлардаги ҳарбий хизматни ўташ тартиблари қонун ва қоидалари ана шулардан иборатдир.

Ўқув саволлари:

1. Ўз. Р-сининг «Умуммажбурий ҳарбий хизмат ва ҳарбий хизмат тўғрисида»ги Қонуни қачон қабул қилинган?
2. Қонун қандай бўлим ва боблардан ташкил топган?
3. Ҳарбий хизматнинг турларини санаб ўтинг.
4. Ҳарбий хизматга мажбур бўлмаган шахслар деб кимларга айтилади?
5. Ҳарбий хизматга мажбур шахслар деб кимларга айтилади?
6. Ҳарбий хизмат муддатларини айтиб беринг.
7. Шартнома асосидаги хизматнинг моҳияти нимада?
8. Офицерларнинг ҳарбий хизматда бўлиш ёш чегараларини айтиб беринг.

Адабиётлар:

1. И.А.Каримов «Ўзбекистон-миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мавкура» Т. 1998 й.
2. А.И.Ибрагимов, Х.Х.Султонов «Ватан туйғуси» Т. 1996 й.
3. Ўз. Р-сининг Конституцияси. Т.1992 й.
4. Ўз. Р-сининг «Умуммажбурий ҳарбий хизмат ва ҳарбий хизмат тўғрисида»ги Қонуни.Т. 2001й.

3-Мавзу: “ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ҲАРБИЙ ДОКТРИНАСИ”.

Режа:

1. Ўзбекистон Республикаси Қуrolли Кучлари - Ўзбекистон Республикаси хавфсизлиги гаровидир.
2. Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий Доктринасининг қабул қилиниши ва унинг мамлакат мудофаасидаги аҳамияти.
3. Ҳарбий доктринанинг бўлимлари ва уларнинг мазмуни.

Таянч иборалар

Ҳарбий доктрина, шахсий таркиб, жанговар қудрат, сафарбарлик, ҳарбий хавфсизлик, давлат стратегияси, ҳарбий қурилиш, ҳарбий ташкилотчилик, ҳарбий сиёсат тамойиллари, ҳарбий стратегия.

Муаммоли савол:

Ҳарбий Доктрина қандай ёғжжат бўлиб ёисобланади ва унинг давлат мудофаасидаги аҳамияти нималардан иборат?

Давлат Мудофаа қобилиятининг энг муъим қисми, унинг Қуролли Кучларидир. Унинг жанговар қудрати ҳамда шайлиги, босқинчини қуролли мажоралар ёки уруш бошлаб юборишидан тийиб туриш вазифаларини бажаришга тайёргарлик даражасида ҳамда мамлакат ъудудига босқинчилик қилинган тақдирда, оддий қурол-яроъларнинг ҳар хил турларидан фойдаланилган ҳолда босқинчини тор-мор қилишдан иборатдир.

Ҳарбий қурилиш соъасидаги мақсад, профессионал армияни, ўз таркибида яхши тайёрланган ва таълим олган, ўз халқига, она заминига садоқатли бўлган, ўз Ватанининг шаъни ва кадр-қимматини охиригача ъимоя қила оладиган жангчиларга эга бўлган армияни босқичма-босқич вужудга келтиришдан иборат бўлиши лозим. Мақсад миқдор жиъатдан унча катта бўлмаган, лекин яхши шайланган, замонавий қуроллар ва ҳарбий техника билан бекаму-кўст қуролланган, Ўзбекистоннинг хавфсизлигини мустақил равишда ва пухта таъминлашга қодир бўлган Қуролли Кучларни шакллантиришдир.

Бизнинг Қуролли Кучларимиз ҳар қандай вазиятда ҳаракат қилишга тайёр туриши, мамлакатнинг жўрофий-стратегик мавқеини ва ҳудудининг жўрофий хусусиятларини ъисобга олган ҳолда, эътимол тутилган босқинчига қуруқликда ва ъавода муносиб зарба бериш учун жанговар салоъиятга эга бўлмоъи зарур.

Қуролли Кучларнинг ҳарбий қудрати, жанговар қобилияти кўплаб омиллардан таркиб топади.

Эслаб қолинг

Биринчиси - бу, шаъсий таркибнинг миқдори ва сифати. Бу сифат унинг профессионал даражаси, аълоқий-руъий қатъияти, жисмоний тайёргарлиги ва интизоми билан белгиланади.

Иккинчиси - бу, Қуролли Кучлар ҳарбий қудратининг энг муъим қисми бўлган қурол-яроълар ва ҳарбий техниканинг миқдори ва сифати масаласидир.

Учинчиси - бу, ҳарбий инфраструктура бўлиб, Қуролли Кучлардан жанговар ҳолатда фойдаланишда унинг роли беқиёсдир.

Тўртинчиси - саноатни тезда қайта қуриш ва сафарбарлик режаси топшириқларининг бажарилишини таъминлаш учун замин ҳозирлаш. Сафарбарлик ресурсини қабул қилиш ва шароитга мослаштириш. Белгилаб қўйилган энг қисқа муддатда ҳарбий жихатдан барча сафарбарлик тадбирларини тугаллаш. Кенг кўламдаги босқинчилик юз берган тақдирда, жанговар вазифани бажаришга тайёр бўлишни таъминлаш. Булар мамлакатнинг мудофаа қобилияти учун ъоят муъим аҳамиятга эгадир.

Ўзбекистоннинг мудофаа қобилиятини, ҳарбий хавфсизлигини мустаъкамлашда ташқи иқтисодий ва ташқи сиёсий соъаларнинг ҳам роли бебаъодир.

Бозирги шароитда хавфсизлик фақат коллектив бўлиши мумкин. У ҳамфикр давлатларнинг биргаликдаги сайи ҳаракатлари билан, уларнинг имкониятларини бирлаштириш билан таъминланади.

Мустақиллик эълон қилинган илк кунларданок, Ўзбекистон Республикаси давлатнинг иқтисодий, сиёсий, ижтимоий ривожланишига,

мамлакатда ва Марказий Осиё минтақасида тинчлик ва барқарорликни мустаъкамлашга катта эътибор қаратмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1-сессиясидаёқ мамлакатимиз президенти И.Каримов шундай деган эди: *“Ўзирги давримизнинг асосий вазифаси - мамлакат жаъон хўжалик тизимида ва жаъон ҳамжамиятида муносиб ўринни эгаллаш учун Ўзбекистон давлат мустақиллигининг мустаъкамлашни таъминлашдан иборат”*.

Ушбу масалани мамлакатнинг мудофаа қудратини, унинг миллий хавфсизлигини ишончли таъминлаш шартларидагина хал қилиш мумкин бўлиб, унга иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий, ташкилий ва ҳарбий характердаги тадбирлар тизимидаги ягона давлат сиёсатини юргизиш орқали эришилади. Ушбу тадбирларни ўзида жамлаган ҳужжат 1995 йил 30 августда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан қабул қилинган Ҳарбий доктрина ўисобланади. Шундай қилиб, жаъон амалиётида биринчи марта ташкил топганлигининг 4 йилида ёш мустақил давлат ўзининг илмий асосланган Ҳарбий доктринасига эга бўлди.

Ўзбекистон Республикасининг ҳарбий доктринаси - умумдавлат аҳамиятига молик йирик ҳужжатдир. У давлат стратегиясининг дебочаси бўлиб, ҳарбий сиёсат асосида, ҳарбий фаолият ҳамда ҳарбий қурилишнинг йўналиши ва тамойилларни белгилайди. У давлат органлари ва ҳарбий кадрлар учун мажбурий ўисобланган ҳарбий назария ва амалиётининг асосий, етакчи, расман қабул қилинган қарашлари ва қоидаларини акс эттиради.

Ўзбекистон ҳарбий доктринаси Марказий Осий минтақасида ўозирги ҳарбий сиёсий аъвол, ҳарбий хавфнинг яширин турдаги манбалари, бош ҳарбий стратегик вазифалар, қурилиш тамойиллари ва Қуролли Кучларни қўллаш шартлари, Қуролли Кучлар, халқ ҳамда мамлакатни мудофаага тайёрлаш масалаларини ўз ичига олган. Ҳарбий доктринанинг ушбу принцили қоидалари мудофаа масалаларини тушуниш ва хал қилишга нисбатан қарашларнинг бирдамлигини таъминлашда катта аҳамият касб этади.

Унутманг

Ўзбекистон Республикасининг ҳарбий доктринаси 3 асосий бўлимлардан иборат:

1. Умумий қоидалар;
2. Доктринанинг сиёсий жиъатлари;
3. Доктринанинг ҳарбий- ташкилий жиъатлари

Ҳарбий доктринанинг асосий устунликлари қуйидагича:

Сиёсий нуқтаи-назардан “Уруш ва ҳарбий тажовузни бартараф этиш - бош стратегик йўналишдир” деган қоидаинг мавжудлиги.

Шу муносабат билан Ўзбекистон Республикаси қуйидагича акс этган аниқ мажбуриятларни ўз зиммасига олади:

- Ўзбекистон Республикаси ёки Ўзбекистон билан ўзаро ҳарбий ёрдам тўърисидаги мувофиқ шартномаларга алоқадор бошқа давлатларга қилинган

босқинчиликни қайтаришдан ташқари ҳолларда ўз Қуrolли Кучларини ўзга давлатларга қарши қўлламайди;

- ҳеч кимга таҳдид солмайди ва жаҳоннинг биронта ҳам давлатини ўзининг душмани деб ҳисобламайди ҳамда уларнинг биронтасига на ʼудудий, на бошқа давогарлик қилмайди ва халқаро ҳуқуқ асослари, ўзаро хавфсизлик манфаатларини инобатга олган ҳолда барча мамлакатлар билан муносабат ўрнатишга тайёр;

- ядросозлик тамойилларини қўллаб қувватлайди, амал қилади: ядро қуrolи жойлаштирмаслик, ишлаб чиқармаслик ва сотиб олмаслик.

Ўзбекистон ушбу тамойилларга амал қилибгина қолмай, минтақамизда танчилик ва барқарорлик бўлишини хоҳлайди, шунинг учун имкон қадар курашади ҳамда бунга сўзсиз ақл-идрокнинг ʼалабаси, ўз иродасини тадбиқ этиш орқали эришилади, деб ҳисоблайди. Агар Президент И.А.Каримовнинг мазкур масалага оид ҳамма таклифларини таълил қиладиган бўлсак, Марказий Осиёда тинчилик ва барқарорлик учун Ўзбекистон қай даражада фаол ва конструктив кураш олиб бораётганлиги аён бўлади.

Ҳарбий ташкилотчилик борасида ҳарбий доктрина Марказий Осиё минтақасининг ўзига хос жихатларини, ҳарбий хавфнинг яширин манбаларини, ʼозирги замон урушларига хос характер ва оқибатларини инобатга олиб, бош ҳарбий стратегик вазифаларни аниқ белгилайди:

Тинчилик даврида:

- бу зарурий етарлилик даражасида Республиканинг ҳудудий яхлитлигини, унинг суверенитетига йўналтирилган турли-туман иъвогарлик ва тажовузни батамом йўқотишни кафолатловчи давлатнинг мудофаа қудратини сақлаш, мустақил равишда ва жамоавий хавфсизлик ʼақидаги Битим иштирокчилари бўлган давлатларнинг Қуrolли Кучлари билан ҳамкорликда босқинчиларга зарба бериш учун унинг Қуrolли Кучларини доимо ҳар томонлама шайлигини таъминлаш демакдир.

Уруш пайтида - босқинчиликнинг кафолатли тарзда қайтарилиши: ўз Қуrolли кучлари, шунингдек Ўзбекистон Республикаси билан мувофиқ шарномаларга асосан алоқадор бошқа давлатларнинг ҳарбий куч қудрати билан ҳамкорликда, босқинчиларга қақшатқич зарба бериш.

Ҳарбий доктрина Қуrolли Кучлар қурилиш тамойилларини белгилайди. Унда, жумладан Ўзбекистон Республикасини ʼимоя қилишга қодир қўшин турларини мувозанатли ривожлантириш қарор топганлиги таъкидланган. Ва ниҳоят, ҳарбий доктрина Қуrolли Кучлар олдида турган вазифаларни юксак савияда бажариш мақсадида тезкор ва жанговаро тайёргарлик муаммоларининг умумий шаклларини, шахсий таркиб таълим тарбиясининг асосий устунликларини кўрсатиб берган.

Ўқув саволлари:

1. Ўзбекистон Республикаси Қуrolли Кучлари қачон ташкил топган ва унинг вазифалари нималардан иборат?
2. Минтақамиздаги ҳарбий-сиёсий вазият ʼақида сўзлаб беринг.
3. Ўзбекистон Республикаси Қуrolли Кучлари жанговар шайлиги қандай омилларга боълиқ?

4. Қуролли Кучлардаги ҳарбий ислоҳотларнинг мақсад ва вазифалари.
5. Ҳарбий доктрина қачон қабул қилинган?
6. Ҳарбий доктринанинг давлат мудофаасидаги аҳамияти нималардан иборат?
7. Ҳарбий доктрина қандай бўлимлардан ташкил топган?
8. Ҳарбий доктринанинг умумий қоидаларини сўзлаб беринг.
9. Доктринанинг сиёсий жиҳатлари мазмуни нималардан иборат?
10. Ҳарбий-ташкилий жиҳатлар мазмунини ёритиб беринг.

Адабиётлар :

1. И.А.Каримов «Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон Ҳаёт-пировард мақсадимиз» Т. 2000 й.
2. И.А.Каримов «Ўшёрликка даъват» Т. 1999 й.
3. А.И.Ибрагимов, Х.Х.Султонов «Ватан туйъуси» Т. 1996 й.
4. 4. «Ватан ғимояси-муқаддас бурч» Т. Ҳарбий нашриёт. 2000 й.
5. Ўз. Р-сининг Ҳарбий доктринаси. Т, 1995 й.

4-Мавзу: ҲАРБИЙ ИНТИЗОМНИ МУСТАЎКАМЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚЎЛЛАШДА КОМАНДИРЛИК ҲУҚУҚЛАРИ.

Режа:

1. Қуролли Кучлардаги ҳарбий интизомнинг аҳамияти.
2. Ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқий тарбияси.
3. Ҳуқуқий тарбиянинг олиб боришнинг шакл ва услублари.

Ўзбекистон жангчисининг ватанпарварлиги энг аввало ўз мустақил Ватани, унинг халқига садоқатлилигини, ўзининг фидокорона меънати билан мамлакат мустақиллигини ғимоя қилиш учун курашга ва уни мустаъкамлашга шай туришини тақозо этаётир.

Ватанга, она-заминга муносабат шунчаки марнавий тушунча бўлибгина қолмасдан, балки унинг фаровонлиги учун бажонидил, фидокорона хизмат кўрсатиш демакдир.

Бу мамлакатимиз иқтисодий мудофаа қудратини бетиним мустаъкамлаш, тинчлик ва халқ осойишталилигини ғимоя қилиш учун ўз шайлигини ошириш демакдир.

Бу ўз ҳарбий мажбуриятига виждонан муносабатда бўлиш, ҳамда бизнинг азиз Ватанимиз гуллаб-яшнаши учун ҳамма нарсани қилиш керак демакдир.

Халқимиз, президентимиз эозлаган Ватанни ғимоя қилиш каби муқаддас бурчни шараф билан бажариш учун ўзбек жангчиси энг аввало Ҳарбий Қасамёдга содиқ бўлиши керак.

Ҳарбий Қасамёд ҳарбий хизматчиларни интизомли бўлишга чорлайди.

Интизом- ҳар қандай меънат жамоаси фаолиятининг асоси бўлиб, у ҳар жойда, ҳар қачон зарур, бироқ унинг аҳамияти армияда ўзгачадир.

Ҳарбий интизомнинг ўзига хос жиёати унинг онгли ҳарактерга эга эканлигидир.

Ўзбекистон жангчиларида ўз ҳарбий бурчига онгли муносабатда бўлиш хиссини шакллантириш, командир ва бошлиқларнинг тарбиявий ишларининг асосий мақсадларидан бири бўлиб ўйибланади.

Командир ва бошлиқларнинг Қуролли Кучларда қонунни, ҳарбий қонунчиликни мустаҳкамлаш ва ҳарбий хизматчилар ўртасида қонунбузарликни олдини олиш бўйича фаолиятларидаги асосий йўналишларидан бири - бу ҳарбий хизматчиларни ҳуқуқий тарбияси ишларидир. Ҳуқуқий тарбия ишларининг асосий мақсади – бу жангчиларга зарур бўлган қонунлар ва Низомлар бўйича билимлар бериш, қонунларга ва ҳуқуқий нормаларга ўрнат тўйўсини сингдириш ҳарбий хизматчиларда юксак ҳуқуқий онгни шакллантириш каби вазифалардан иборат.

Ҳарбий хизматчи юксак ҳуқуқий онги билан ажаралиб туриши, қонунни билиши, тушуниши ва унинг талабларини қатъий равишда бажариш керак. Ҳуқуқий тарбия - қонунчилик ва ҳуқуқий тартибни мустаҳкамлаш ва қонунбузарликни олдини олишнинг тарсирли воситасидир.

Ҳарбий хизматчилар ҳуқуқий билимларга қанчалик кўп эга бўлса, у талабалар доирасида тарбияланган бўлса, у шунчалик кўп аниқ ва қатъий равишда ҳуқуқий тартиб қоидаларига амал қилади, қонунчилик ҳуқуқий нормалар талабаларини бажаради.

Ҳуқуқий тарбия - бу кишиларда чуқур ва туръун ҳуқуқий фикрлашни тасаввурни, ҳуқуқий эртиқод ва тўйўларни шакиллантириш, уларга юксак ҳуқуқий маданиятни, ҳуқуқ дорисида юриш- туришнинг малака ва кўникмаларини сингдириш учун улар онгига мақсадга йўналитирилган ва домий равишдаги тарбия тарсиридир

Ҳарбий ўзматчиларни ҳуқуқий тарбияси ҳарбий ва марнавий-ахлоқий тарбия турлари билан узвий боъликда олиб борилади.

Қонунлар ва Ҳарбий Низомларда ҳарбий бурч мазмуни ёритиб берилган, жангчиларга ҳарбий хизмат хусусиятидан келиб чиқувчи талаблар, уларни ҳарбий фаолиятидаги ўзаро муносабатлари мустаҳкам белгилаб қўйилган. Шундай экан, ҳуқуқий тарбия шахсий таркибда зарур ҳарбий сифатларни, интизомийликни, командир ва бошлиқларга бўлган ўрнат тўйўсини шакллантиришга имкон яратади. Ўз вақтида ҳарбий марнавий-ахлоқий тарбия ҳам ҳарбий хизматчиларда юксак ҳуқуқий онгни, ярни қонунлар ва Ҳарбий Низомлар талаблари ва мазмуни ва аҳамиятини тўри тушунишга, улар жиддий муносабатда бўлишини, ҳуқуқий ва қонунга ўрнат тўйўсида бўлишни ва ҳамини улар талабалари доирасида ҳаркат қилиш кўникмаларини шакиллантиради.

Ҳуқуқий тарбиянинг асосий мақсади- ҳарбий хизматчиларни Ўзбекистон Конституцияси қонунлари, фуқаролик ва ҳарбий қонунчилик нормаларини, Ҳарбий Қасамёд ва Ҳарбий Низомлар талабларини билишларини ва ҳар доим ҳар қандай вазиятда ҳам уларга аниқ ва қатъий равишда риоя этишларига эришишдир.

Бу асосий вазифалар ҳуқуқий тарбиянинг мазмун ва моҳиятини белгилаб беради.

Улар қуйидагилардан иборат:

1) ҳарбӣ хизматчиларни мустақил давлат қурилиши, давлатнинг иқтисодӣ ва ижтимоӣ-сиёсӣ ривожланишини, ташқи сиёсати, Қуролли Кучлар қурилиши тақидаги билимлар билан қуроллантириш;

2) ҳарбӣ хизматчиларда қонунчиликка, ҳуқуқӣ тартибга бўлган ʼурматини шакллантириш;

3) шахсӣ тартибга ҳуқуқ доирасида юриш-туриш малака ва кўникмаларини сингдириш;

4) жангчиларда фаол ҳаёт позициясини, қонунбузарликка қарши тоқатсизликни, қонунларда кўрсатилган тартибда давлат ва жамият манфаатларини ва ўзининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш кўникмаларини тарбиялаш.

Ҳарбӣ хизматчиларни ҳуқуқӣ тарбияси қачонки бевосита бўлинмаларда, режалар асосида олиб борилса, шунчаки кўп ўз асмарасини беради. Чунки бўлинма жангчилари, одатда, бир ётоқхонада яшашди, бир-бирларини яхши билишади, бирга ўқишади, жанговар навбатчиликни, ички ва қорвул хизматини олиб боришади, биргаликда дам олиш вақтларини ўтказадилар. Улар ўртасида яхши кайфият, муносабат ўрнатилади, ҳарбӣ биродарлик туйбулари ривожланади. Бу ерда ҳар бир ҳарбӣ хизматчини ҳар томонлама ўрганиш учун, уларда юксак аҳолоқӣ-руҳӣ ва жанговар сифатларни тарбиялаш учун қулай шарт-шароитлар вужудга келади.

Бу жараёни самарадорлигини асосан командир ва уларнинг шахсӣ тартиб билан ишлаш бўйича ўринбосарларининг бўйсунувчиларнинг тарлим ва тарбиясини ташкиллаш олиш кўникмаларига боғлиқ бўлади.

Энди бўлинмаларда қонунбузарликларни олдини олиш учун шахсӣ тартиб билан ҳуқуқӣ тарбия йўналиши бўйича олиб бориладиган ишлар танишиб чиқамиз.

Ҳарбӣ хизматчининг ҳуқуқӣ тарбиясини олиб бориш учун, командир ва бошлиқлар, махсус ҳуқуқӣ –тарбиявий тадбирлар, қонулар ва Низомлар талабалрига муовиқ ўрнатилган амалдаги кундалик ҳарбӣ ҳуқуқӣ тартиб асосида ўтказилишини ва мустаҳкамланиб боришини тарминлашлари керак.

Содир этилган жиноятлар учун жавобгарликлар кўрсатиб ўтилагн жиноӣ қонунчиликка тушунтириш, уларни жиноят учун ҳавфли эканлигини очиб бериш, бу жиноятларнинг оқибати жамият, давлат ва Қуролли Кучлар учун зарар келтиришини тушунтириш қонунбузарликни олдини олишда муҳми аҳамиятга эгадир.

Бу ишларни шартли равишда уч босқичга бўлиш мумкин:

Биринчи босқич:- жиноӣ қонунчилик тақидаги билимларни ўзлаштириш.

Бу армиягача бўлган вақтдаёқ бошланади. Лекин, ҳарбӣ ҳуқуқӣ тартиб ʼимоясида турган жиноӣ қонунлар тақидаги билимларни, ҳарбӣ хизматчилар асосан, тақиқӣ ҳарбӣ хизматга чақирилгандан кейин ўзлаштирадилар. Ҳарбӣ жиноӣ қонунчилик Низомлари билан танишиш уларни юриш-туришларини йўналтириб туради. Бироқ ҳуқуқӣ тарбияни бу босқичда тўхтатиб қўйиш, қилинаётган ҳаркатларни самарасини камайтишига олиб келади.

Иккинчи босқич – Ҳарбӣ хизматчилар томонидан қўшинларнинг нормал таёти ва фаолияти учун зарур бўлган умумӣ жиноӣ ва ҳарбӣ –

жиноий қонунчиликнинг низомларини қабул қилиш ва ўзлаштириш билан тарифланади.

Иккинчи босқичда харбий хизматчиларда амалдаги жиноий-хуқуқий тақикловларга ижобий муносабат шаклланади. Бирок, даража ҳам инсоннинг юксак хуқуқий маданияти тақида гаприбша етарли эмас.

Учинчи босқич- учинчи босқичда харбий хизматчиларни қонун талаблари доирасида туръун юриш-туришига эришиш вазифа қилиб қўйилади. Қачонки қонунларни билаш ва уларга бўлган ижобий муносабат хуқуқий эртикодга, хуқуқий доирада юриш-туриш эса, харбий хизматчилар учун ихтиёжга айлансагина кўзланган натижаларни олиш мумкин. Фақат жиноий қонунларни тушунтириш билан бунга эришиб бўлмайди. Бундай натижаларга эриш учун харбий хизматчиларни бутун хаёти, турмуш тарзи ва фаолиятлари қартий равишда қонунлар ва Низомлар талабаларига мувофиқ бўлиши керак.

Харбий хизматчиларнинг хуқуқий тарбиясида тушунтириш ишларининг қуйидаги шакл ва усулбларида фойдаланиш мумкин.

1. Марруза ва докладлар. Хуқуқий тарбияда бу усулблар жуда кенг қўлланилади. Хуқуқий мавзудаги марруза ва докладларда хуқуқий билимлар тартибли равишда ёритиб берилади, қонунчиликнинг долзарб муаммолари чуқур тушунтириш берилади. Марруза ва докладларга қўйиладиган асосий талаблар: юксак назарий даража, тлмийлик, ишончлилиги ва тушунарлилиги.

Марруза ва докладларнинг тарсир кучи харбий хизматчиларнинг барчасига, шунингдек, алоъида бирор бир харбий хизматчига қаратилган бўлиши мумкин. Шунинг учун ҳам, марруза ва докладларни ўқишда энг аввало мана шу харбий жамоани бирлаштириб турувчи омиллар таъсирга олинади. Ярни уларнинг умумий интилишлари, қизиқишлари, туйъулари ва бошқалар.

2. Гурӯъ таркибида ва якка тартибдаги суъбатлар ҳам хуқуқий тарбия жараёнида кенг фойдаланилади. Уларнинг ўзига хос хусусиятлари – бу тингловчилар билан яқин алоқада бўлишлиги, самимийлиги, аниқлиги ва норасмий вазиятда ўтишдир. Тингловчилар билан бевосита мулоқатда бўлиш, вазиятнинг норасмийлиги бундай суҳбатларнинг тарбиявий таъсирини юқори бўлишига имкон яратади. Лекин тингловчилар билан тил топа олиш кўникмасига, уларни кўрилаётган саволлар бўйича очик суҳбатга торта олиш қобилиятига ҳам эга бўлиш керак.

Хуқуқий тарбия жаранида шахсий таркиб билан аниқ бир жинойт ёки тодиса юзасидан суъбатлар ўтказиш кенг ёйилган. Бундай суъбатларнинг мақсади қонунбузарликни келиб чиқиш сабаблари ва шарт-шароитларини, шунингдек харбий қисмларда бу қонунбузарликларни келиб чиқишга сабаб бўлган ишдаги камчиликлар ва келгусида бундай ишларни олдини олиш бўйича амалга ошириладиган чоралар кўрсатиб ўтилади. Бундай суъбатларда содир этилган жинойтлар учун жиноий жавобгарликлар ҳам кўриб чиқилади. Лекин энг муъими, бундай суъбатларда бу қонунбузарликларни ижтимоий

хавфлилиги ёритиб берилиши, ҳарбий хизматчилар ўртасида қонунбузарликни қоралаш каби ижобий кайфиятни яратилиши керак.

3. Якка тартибдаги суҳбатлар, энг аввало қонунбузарликларни олдини олиш учун, аълоқан туръун бўлмаган алоҳида ҳарбий хизматчилар билан ўтказилади. Улар командирлар. Уларнинг ўринбосарларни ва ҳарбий ҳуқуқ вакиллари томонидан ўтказилади.

Якка тартибдаги суҳбатлар қонунларнинг талаблари, уларнинг мазмунларини тушунтириш, ҳарбий хизматчиларни уларга катъий риоя қилиш руъида тарбиялашга хизмат қилади. Бу суҳбатларнинг мақсади аниқ бир ҳарбий хизматчи томонидан қонун ва низо талаблари доирасида ҳаракат қилиш, улар таъқиқлаган ҳаракатлардан сақланиш ва жинойт содир этилишига йўл қўймаслигига эришишдир. Бундай суҳбатлар алоҳида ҳарбий хизматчиларнинг салбий ҳаракатлари, уларнинг нотўъри юриш –туришларини сабабларини аниқ ва чуқур тушунишга ёрдам беради ва бунинг асосида уларини тарбиялаш учун самарали чоралар кўришга имкон яратади. Шунинг билан бирга, якка тартибдаги суҳбатлар давомида, хизматдаги камчиликлар, ҳарбий хизматчилар ўртасидаги ўзаро муносабатларининг ёлати, ҳарбий жамоалардаги салбий ҳолатларни тўлиқроқ аниқлаб олиш мумкин. Бу эса ўз навбатида мана шу камчиликлар ва нуқсонлар келтириб чиқиши мумкин бўлган қонунбузарликларни олдини олиш ва уларга қарши зарур чоралар кўришга ёрдам беради.

Бундай суҳбатлар ўтказиш учун ҳар бир ҳарбий хизматчининг шахсий хусусиятларини яхши билиш керак. Якка тартибдаги суҳбат мақсадга йўналтирилган ва ўз таъсирига эга бўлиши учун, суҳбатга ҳарбий хизматчи бақидаги қуйидаги маълумотларни билиш керак:

1) **Биографик маълумотлар:** қачон, қаерда туъилган. Миллати, маълумоти. Мутахассислиги, ота-оналари бақидаги маълумотлар, агар оилали бўлса, оиласини моддий турмуш тарзи, ота-оналари ва оиласи билан хат орқали хабарлашиб туриши ва бошқалар.

2) **Хизматни ўташ:** қачон ва қаердн чақирилган, қандай мутахассислик бўйича тайёргарликдан ўтган, амали, ўзлаштириши, қандай ва нималар учун интизомий таъсирлар олган ва бошқалар.

3) **Жамоадаги ўрни:** командирлар ва хизматдошлари билан муносабати, жамоат ишларида қатнашиши, хизматга, спортга бўлган қизиқиши, яқин ўртоқлари доирасида ва бошқалар.

4) **Шахсий хусусиятлари:** характерининг ўзига хос хусусиятлари, одатлари, қизиқишлари, саломатлигининг ахволи ва бошқалар.

Суҳбат олиб борувчи юқорида келтирилган яна, ўзи билиши мумкин деб хисоблаган бошқа маълумотларга ҳам эга бўлиши керак.

4. Тематик кечалар - бу танланган мавзу бўйича ҳуқуқий тарбияни ташвиқот қилишни турли шакл ва воситаларидан фойдаланиб ўтказилувчи комплекс тадбирлардир.

Унинг асосий хусусияти - кеча ташвиқотчиларининг мавзу бўйича маъруза ва докладлари, суҳбатлари билан бир қаторда мавзу юзасидан кинофильмлардан кўриниш ва лавҳалар кўрсатиш, бадий-хаваскорлик

тўғарақларининг чиқишлари билан узвий боълиқликда ўтказилишидир. Бу шароитда кеча ўтказиладиган бино мавзу бўйича кўргазмали ташвиқот воситалари билан жихозланади. Одатда, тематик кечалар ҳарбий қисм миқёсида ўтказилиб, унда қатнашиш учун ветеранлар, ҳарбий ҳуқуқ мудофаа ишлари бўлими, милиция ва ҳарбий хизматчиларнинг ота-оналаридан вакиллар таклиф этилади.

Тематик кеча тартибли ва уюшган ҳолда ўтказилиши учун олдиндан уни олиб боровчи тайинланади ва у режа асосида кечани олиб боради.

5. Савол-жавоблар кечаси – ҳарбий хизматчиларни ҳуқуқий тарбиялаш жараёнида кенг қўлланилади. одатда, улар бирор бир бўлинма миқёсида ҳуқуқшунос иштирокида ўтказилади.

Тарбия ишларининг бу шакл командирларни шахсий таркиб билан алоқасини яқин бўлишига, уларни ўз бўйсунувчиларини қизиқиш ва кайфиятларини яхши билишига ва убалр асосида юзага келиши мумкин бўлган қонунбузарликларни олдини олиш ўз вақтида чоралар кўришга имкон яратади. Саволлар ва жавоблар кечаси аввалдан пухталиқ билан тайёрланади. Ҳарбий хизматчилар олдиндан ҳарбий қисм радиоузели ва бошқа машъулотлар давомида хабардор қилинади. Кеча ташкилотчилари ҳарбий хизматчиларнинг саволларини тўплашади, уларни қизиқишларини ва муамоларини ўрганиб чиқишади. Қонунчиликни тушунтириш билан боъли бўлган саволлар ҳарбий ҳуқуқ вакилларига берилади. Ҳарбий ҳуқуқ вакиллари бевосита кеча давомида берилган саволларга ҳам жавоб берадилар.

Кечани самарали ўтиши учун қисқа бўлиши уларнинг лўндалиги ва тўъри тузилганлиги катта аҳамиятга эгадир. У ёки бу саволга жавоб беришда уларга мувофиқ бўлган ҳуқуқий нормалар ўқида ҳам марлумот бериб ўтиши мақсадга муовифдир. Барзи вақтларда ҳарбий хизматчилар томонидан мутлоқ нотўъри бўлган саволлар берилади, бу уларни барзи бир муаммолар тўърисида умуман янгиланиш тасаввурга эга эканликларидан далолат беради. Бундай вазиятларда бу тасаввурларни нотўъри эканлигини ишончли тарзда уларга тушунтириш керак. Кечада савол берилмасин, унинг қатнашиларига ўрмат муносабатда бўлиши катта аҳамиятга эгадир.

6. Ҳуқуқий маслаъатлар - ҳарбий қисмларда худди, саволлар ва жавоблар кечаси сингари командирлар ва уларнинг ўринбосарларитомнидан ҳарбий прокуратура ва суд вакиллари офицерларини иштиркоида ташкил қилинади. Бундай маслаъатларининг мақсади ҳарбий хизматчиларга ҳуқуқий ёрдам бериш, амалдаги қонунчиликни тушунтириш ва уларни тўъри йўлга йўналтиришдир..

Ҳуқуқий маслаъатлар икки хил тарзда ўтказилиши мумкин:

- 1) гуруҳлар учун;
- 2) алоъида ҳарбий хизматчилар учун.

Ҳуқуқий маслаъатларни ташкил этиш олдиндан тайёргарлик ишларини олиб боришни тақазо этади.

Ҳуқуқий маслаъатлар ҳарбий хизматчиларни қонунлар моҳиятини чуқур тушунишга, ўзларини бурчи, вазифа ва ҳуқуқлари ўқида аниқ тасаввурга эга бўлишларига ёрдам беради.

Хуқуқий маслаҳатларни ўтказишдан яна бир мақсад, ҳарбий хизматчилар у ёки бу ҳуқуқий нормани моҳиятини тушунибгина қолмай, балки қонунларни адолатли ва ғаётий зарурият эканлиги тақдида қатрий эрдикотни шакиллантиришлари керак.

7. Ижтимоий –сиёсий тайёргарлик ва тезкор хабарлаш-

Қўшинларда мажбурий, режа асосида ўтказиладиган машъулотлар ғисобланиб, улар шахсий ҳуқуқий тарбиялаш жараёнида ҳам кенг қўлланилади. бундай машъулотларда Ўзбекистон Ёукуматининг қонунчилик тақдидаги қарорлари, янги қонунлар, ҳарбий қонунчилик Низомлари, Конституциянинг алоғида бўлимлари чуқур ўрганилиши мумкин.

Юқорида кўриб чиқилган иш усулбларидан ташқари, ҳар бир бўлинма ҳарбий қисм кутубхонасида ҳуқуқий билимлар бурчаги ташкил қилиниши мумкин. Бу ерда оммавий-ҳуқуқий мавзудаги китоблар, жавоблар тўплами, муъим қонунлар, ҳарбий Низомлар бўлиши мумкин.

Ҳарбий қисмларда қонунбузарликка қарши курашишининг энг қулай йўналиши – бу қонунбузарликни содир бўлишини олдини олишдир. Бунинг учун тарбия ишида ўзини оқлаган барча усулларни таётга тадбиқ этиш керак. Тарбия ишининг мазмундорлиги тезкор ҳамда юқори тарсир кучига эга бўлишлилигини тарминлаш лозим. Тарбия тадбирларида ҳарбий хизматчиларда юксак ватанпарварлик туйёусини Ҳарбий Қасамёдга, халқига, ва Президентимизга садоқатини, улуъ аждодларимиз васиятлари, ҳамда анраналарига муносиб бўлишликни шакиллантириш асосий ўринда турмоғи керак. Ҳар қандай кўринишдаги қонунбузарликка тезда ва қатрий зарбиа бериш даркор.

Барча тоифадаги командир ва бошлиқларнинг бутун диққат-эртибори ҳарбий интизом, қисм ва бўлинмалардаги уюшқоқлик ва тартиб, Ҳарбий Низомларни сўзсиз бажаришга қаратилмоғи лозим. Бугунги кунда ҳар қачонгига қараганда ҳам ишда аниқлик, ижрочилик, қўйилган вазифани бажаришга сифат жуда муъимдир. Айнан юқори, онгли, мустаъкам ҳарбий интизом, уюшқоқлик ва Низом талабаларини аниқ бажармоқлик бошқа омиллар билан бирга Ватанимиз, Президентимиз олдимизга қўйган улкан вазифаларни муваффақиятли бажаришда Қуролли Кучларимизнинг сифат жиъатидан энг юқори даражага олибчиқишда асосий ўрин тутати. Ҳар бир ҳарбий хизматчининг бурчи Қуролли Кучларимиз жанговар шайлигини кундан-кунга ошиб боришга, сеvimли мустақил Ватанимизнинг Мудофаа қобиляти янада мустаъкамланишига ўзининг фидоий меънати, қатрий ҳарбийча интизоми, ўзига ишониб топширилган ишини астойдил бажариши билан Ёисса қўшмоқликдан иборатдир.

5-.Мавзу: « ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРНИНГ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРДА НИЗОМ ҚОИДАЛАРИНИ БУЗГАНЛИКЛАРИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИКЛАРИ»

Режа:

1. Ҳарбий хизматчиларнинг маъмурий ва интизомий жавобгарликлари.

2. Низомга зид ўзаро муносабатлар учун ҳарбий хизматчиларнинг жиноий жавобгарликлари.
3. Қуролли Кучлардаги моддий жиноят турлари ва улар учун жавобгарликлар.
4. Ўзбекистон Қуролли Кучларида командир ва бошлиқларнинг қонунбузарликни олдини олиш бўйича вазифалари.

Таянч иборалар

Ҳарбий хизматчилар, ҳарбий хизматчиларнинг ўзаро муносабатлари, ҳарбий интизом, низом қоидаларини бузилиш ҳолатлари, маъмурий жавобгарлик, интизомий таъзир чоралари, ҳуқуқий тарбия воситалари, жиноий жавобгарлик, жиноят кодекси, интизом қисмлари;

Ўзбекистон Республикасини ғимоя қилиш давлатнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб, унинг фуқароларини эса Конституциявий бурчи бўлиб ғисобланади.

Ўзбекистон Қуролли Кучлари давлат манфаатлари, аҳолининг тинч ғаёти, Ўзбекистон Республикасининг давлат суверенитети ва ғудудий яғлитлигини ғимоя қилиш учун тузилган. Ўзбекистон давлати Қуролли Кучларни доимий равишда такомиллашуви, унинг жанговар шайлигини мунтазам ошириш бориши учун ғамхўрлик қилиб келмоқда.

Қуролли Кучларда ҳарбий интизомни мустағкамлаш, низомий тартибни сақлаш, шахсий таркиб серғаклигини ошириш борасида мақсадга йғналтирилган ишлар олиб боришмоқда.

Бу ишлар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Мағкамасининг 1992 йил 23 сентябрдаги «Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари, чегара ва ички қўшинларда ҳарбий интизомни мустағкамлаш ва тарбиявий ишларни такомиллаштириш» номли қарори, шунингдек, Мудоғаа Вазирининг буйруқ ва кўрсатмалари асосида олиб боришмоқда.

Ўзбекистон Қуролли Кучлари тузилган биринчи кунлардан бошлаб, ҳарбий интизомни мустағкамлаш, шахсий таркибни Низом қоидаларига қатғий риоя қилиш руғида тарбиялаш, командир ва бошлиқларнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб келмоқда.

Бу тағбийдир, чунки юксак ҳарбий интизом, уюшқоқлик, қўшинларда ҳамма вақт Қуролли Кучлар жанговар шайлигини ташкил қилувчи асосий омиллардан бири деб ғисобланган ва ғозир ҳам шундай бўлиб келмоқда.

Унутманг

Ҳарбий интизом - барча ҳарбий хизматчилар томонидан ҳарбий қонунлар, Низомлар, командирларнинг буйруқ ва кўрсатмалари билан ўрнатилган ҳарбий тартиб ва қоидаларни аниқ ва қатғий равишда бажарилишидир.

У қўшинлар ғаётида ҳамиша катта амалий ағамиятга эға бўлиб келган.

Бугунги кунда Қуролли Кучларнинг шаклланиши, қурилиши ва ундаги ўтказилаётган ҳарбий ислоҳотлар даврида ҳарбий интизом, унга қўйилган талаблар алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Биз яшаётган давр, Қуролли Кучларнинг бугунги ҳолати ва унинг ривожланиши жаҳон ва минтақадаги ҳарбий-сиёсий вазиятлар, ҳарбий интизом муаммоларига энг долзарб вазифа сифатида ёндошишимизни талаб қилмоқда.

Қуйидаги машъулотда биз, Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ҳарбий хизматчиларининг маъмурий, жиноий ва моддий жавобгарликлари хусусида сўз юритамиз. Биз ҳарбий интизом қоидаларини бузилиши ҳолатлари, улар учун жавобгарлик маъсулияти, ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш бўйича тарбия воситаларини таълил қилишга ва шу орқали бу жараёни чуқурроқ англашга ҳаракат қиламиз.

ҲАРБІЙ ХИЗМАТЧИЛАРНИНГ МАЪМУРИЙ ВА ИНТИЗОМИЙ ЖАВОБГАРЛИКЛАРИ

Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, ҳарбий хизматчилар Конституция ва давлат қонунларига амал қилишлари, ҳамда республика фуқароси деган фахрли номга муносиб бўлишлари керак. Шу вақтни ўзида ҳарбий ҳаётнинг йўлчи юлдузи бўлмиш Низомлар, уларга сўзсиз амал қилишни тақазо этади.

Низом қоидалари ва талабларини бажариш ҳамма жойда ва ҳамма учун шартдир. Хизматда майда-чуйда нарсалар йўқки, шу боис Низомларимизда ҳам иккинчи даражали қоидаларнинг ўзи йўқ. Низом талабларининг барчаси керак ва муҳим бўлиб, ҳаммаси ягона мақсадга Ватаннинг ишончли ғимоячиларини тарбиялашга йўналтирилган.

«Низом бўйича қилсанг хизмат, топсан обрўю-ҳурмат!», дея бежиз айтишмайди.

Низом талабларини командирлар ва бошлиқларнинг буйруқларини сўзсиз бажариш, доимо қасамёддагидек виджон амри билан иш тутиш керак демакдир.

Ҳарбий Қасамёд ҳарбий хизматчиларни интизомли бўлишга чорлайди. Интизом ҳар қандай меънат жамоаси фаолиятининг асосий бўлиб, у ҳар жойда, ҳар қачон зарурдир, бироқ унинг аҳамияти армияда ўзгачадир. Интизомни ҳарбий хизматни қалби, ғалабанинг онаси дейишади. Интизомсиз ҳарбий хизматчиларнинг ташкилий жипс ҳаракатларига, аниқ армиявий тартибга эришиб бўлмайди, командирлар ва бошлиқларнинг буйруқларини аниқ ижросини тасаввур қилиш қийин.

Ҳарбий интизомнинг ўзига хос жиҳати унинг онгли характерга эгаллигидир. У жазолаш йўли билан қўрқитиш орқали ёки мажбуран эмас, балки жангчининг онгли равишда ўз ватанпарварлик бурчи ва мамлакат хавфсизлиги учун шахсий маъсулиятига асосланган бўлади.

Бозирги шароитларда ҳарбий интизомнинг роли янада ошмоқда. У қуйидаги жиҳатлар билан таърифланади:

Биринчидан, қўшинларни доимий жанговар шай ҳолатда сақлаш, уларни ўз вақтида албатта, йирик жисмоний ва маънавий қийинчиликни келтириб чиқарувчи узоқ ёки қисқа муддатли жанговар ҳаракатларни бажариши мумкин

бўлган шайликнинг олий даражасига ўтказиш заруриятининг туъилиши. Бу масалаларни фақатгина интизомли жангчигина ёл қила олади;

Иккинчидан, ўта қисқа муддатларда замонавий қурол-аслаҳа ва жанговар техникани эгаллаш зарурияти юксак ташкилотчилик ва интизомини тақазо этиш;

Учинчидан, замонавий Қуролли Кучларнинг қуролланиш ва жанговар техникаси асосан жамоавий ёисобланади. Экипаж, расчёт, бўлинма, қисм ва бутун Қуролли Кучларнинг муваффақияти ҳар кимсанинг интизомига боълиқ.

Ҳарбий интизом ҳар бир ҳарбий хизматчининг Ўзбекистон Республикасини ёимоя қилишга бўлган ҳарбий бурч ва шахсий маъсулият, ўз халқига мислсиз садоқатини хис қилишга асосланади. Ҳарбий хизматчиларда юксак интизомни тарбиялашнинг асосий усули ишонтиришдир. Аммо ишонтириш ўз ҳарбий бурчига сидқидилдан ёндошмаганларга нисбатан мажбурий чоралар кўришни истисно этмайди.

Ҳарбий интизом ҳар бир ҳарбий хизматчидан:

- Ҳарбий Қасамёдга содиқ бўлишни, Ўзбекистон Республикаси қонунлари ва Конституциясига қатъий бўйсунуш;
- Ўз ҳарбий бурчини моъирлик ва жасорат билан бажаришни, ҳарбий ишини сидқидилдан ўрганишни, ҳарбий ва давлат мулкини асрашни;
- Ҳарбий хизмат қийинчиликларини мардонавор енгишни, ҳарбий бурчни бажариш учун ўз жонини ҳам аямаслигини;
- Сергак бўлишни, ҳарбий ва давлат сирларини қатъий сақлашни;
- Ҳарбий хизматчилар ўртасидаги ҳарбий интизомларда кўрсатиб берилган ўзаро муносабатларни қўллаб-қувватлашни, жанговар биродарликни мустаъкамлашни;
- Командирларга (бошлиқларга) ва бир-бирига ёурмат кўрсатиш, ҳарбий салом-алик ва хушфеъллик қоидаларига риоя қилинишини;
- Жамоат жойларида ўзини муносиб тутишни, номуносиб хатти-ҳаракатлардан ўзини ва бошқаларни тийиб қолишни ва фуқароларнинг ор-номусини ёимоя қилишни талаб этади.

Ҳарбий интизомни бузгани ва маъмурий қонунбузарлик учун ҳар бир ҳарбий хизматчи шахсан жавобгардир. Ҳарбий хизматчи томонидан ҳарбий интизом бузилганда ёки маъмурий қонунбузарлик содир этилганда командир унинг маъсулияти ва ҳарбий бурчи тўърисида огоълантириш билан чекланиши мумкин, зарурият тақазо этганда эса интизомий таъзир бериши мумкин. Бунда у берилган таъзир интизомни мустаъкамлаш ва ҳарбий хизматчиларни тарбиялаш чораси сифатида содир этилган ножўя хатти-ҳаракати оъирлиги ва қилинган айби даражаси командир томонидан ўтказилган текширув натижасига кўра мос келишини инобатга олиш керак.

Ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий интизомни бузиш, жамоатчилик маъкамаси ва маъмурий қонунбузарлик хатти-ҳаракатларига йўл қўйганлиги командир қарори билан куйидаги тарзда кўриб чиқилади ва муҳокама қилинади:

- **аскар ва матрослар** - шахсий таркиб йиъилишида;
- **сержант ва старшиналар** - сержант ва старшиналар йиъилишида;
- **офицерлар** - офицерлар йиъилишларида;

Бундан ташқари. офицерларнинг хатти-ҳаракати ўртоқлик ва номус судларида кўриб чиқилиши мумкин.

Аскар, матрос, сержант ва старшиналарига бериладиган интизомий таъзирлар.

Муддатли хизматни ўтаётган аскар ва матросларга қуйидаги таъзир чоралари қўлланилиши мумкин;

- А) хайфсан;
- Б) қаттиқ хайфсан;
- В) аскар ва матросни навбатдаги жавоб беришдан маърум қилиш;
- Г) муддатли хизматга аскар ва матросларни бешинчи нарядгача навбатдан ташқари нарядга тайинлаш;
- Д) ўн кунгача гаупвахтага банди қилиш;
- Е) аълочилик кўкрак нишонидан маърум қилиш.

Муддатли ҳарбий хизматни ўтаётган сержант ва старшиналарга қуйидаги таъзир чоралари кўрилади:

- А) хайфсан;
- Б) қаттиқ хайфсан;
- В) қисм ғудудидан навбатдаги жавоб беришни бекор қилиш;
- Г) ўн кунгача гаупвахтага банди қилиш;
- Д) аълочилик кўкрак нишонидан маърум қилиш.
- Е) лавозимдан пасайтириш;
- Ж) ҳарбий унвондан бир поёна пасайтириш;
- З) ҳарбий унвондан бир поёна пасайтириб, паст лавозимга ўтказиш;
- И) қуйи лавозимга ўтказиб, сержант (старшина) унвонидан маърум қилиш.

Ҳарбий хизматни шартнома асосида ўтказаётган аскар, матрос, сержант ва старшиналарга қуйидаги таъзир чоралари қўлланилади:

- А) хайфсан;
- Б) қаттиқ хайфсан;
- В) ўн кунгача гаупвахтага банди қилиш;
- Г) аълочилик кўкрак нишонидан маърум қилиш.
- Д) хизматга нолойиклиги тўғрисида огохлантириш;
- Е) мансабдан пасайтириш;
- Ж) ҳарбий унвондан бир поёна пасайтириш;
- З) ҳарбий унвондан бир поёна пасайтириб, паст лавозимга ўтказиш.
- И) заъирага муддатидан олдин бўшатиш;
- К) муддатидан олдин заъирага бўшатиб, сержант унвонидан маърум қилиш.

.

Офицерларга қўлланиладиган интизомий таъзирлар

- А) хайфсан;
- Б) қаттиқ хайфсан;
- В) кичик офицерларни ўн кунгача, катта офицерларни беш кунгача гаупвахтада ушлаб туриш;
- Г) хизматга нолойиклиги тўғрисида огохлантириш;
- Д) лавозимидан пасайтириш;

- Е) ҳарбий унвонидан бир поёна пасайтириш;
Ж) заъирадаги офицерликка муддатидан олдин бўшашиш.

Олий офицерлар учун қуйидаги таъзирлар қўлланилади:

- А) хайфсан;
Б) қаттиқ хайфсан;
В) хизматга нотомон нолойиқлиги тўғрисида огохлантириш;
Д) Қуролли Кучлар Олий Қўмондонлигидаги кишилардан ташқариларини лавозимларидан пасайтириш;

Интизомий таъзир бериш тартиби

Ҳарбий интизомни бузган ёки маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этган ҳарбий хизматчига фақат Низомда белгиланган ва унинг ҳарбий унвонига тегишли интизомий таъзирлар ва уни интизомий жавобгарликка тортиш тўғрисида қарор қабул қилган командирнинг интизомий ҳокимияти доирасида чора кўрилади.

Командир томонидан ўз қўли остидагига интизомий таъзир беришдан олдин бу ёл муҳокама этилиши керак. У айбдор шахсларни воқеа содир бўлишига олиб келган сабаб ва шароитларни аниқлаш учун ўтказилади.

Муҳокамада командир қуйидагиларни аниқлайди:

Муҳокама чоёида ҳарбий хизматчининг хатти ҳаракатида жиноят таъсири борлиги аниқланса, ҳарбий қисм командири ҳарбий прокурорни хабардор қилади, зарурият тақазосидан жиноий иш қўзғаб тергов бошлайди.

Ҳарбий хизматчининг интизомий таъзир чораси ва айби аниқланаётганда қуйидаги эътиборга олинади: хатти ҳаракатнинг хусусияти, у содир этилган ёлат, унинг оқибатлари, айбдорнинг олдинги ҳулқи, шунингдек, уни ҳарбий хизматни ўташ давомийлиги ва уни хизматни ўташ тартибини билиш даражаси. Интизомий таъзирни қаттиқлиги, агар воқеа жанговар навбатчилик ва бошқа хизмат вазифаларини бажаришда, маст ёлатда ёки тартибни жиддий бузишга олиб келса кучаяди.

Содир этган жинояти ва давлатга етказган зарари учун интизомий таъзирга тортирган ҳарбий хизматчи жиноий ва моддий жавобгарликдан озод қилинмайди.

Интизомий таъзирлар қоидага кўра зудлик билан ижро этилади ва фавқулотда ёлатларда бир ой ичида ижро этилади. Бир ойлик муддат тугагач таъзир ижро этилмайди, лекин у ҳақдаги қайд хизмат варақасида сақланади. Ушбу ёлатда берилган жазо ижро этилмай қолишга айбдор бўлган шахс жавобгар бўлади.

Ўзини айбдор билмаган ҳарбий хизматчи интизомий таъзир берилган муддатдан бошлаб 10 кун ичида шикоят қилиши мумкин.

**ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРНИНГ.
НИЗОМГА ЗИД ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИ УЧУН
ЖИНОЙИ ЖАВОБГАРЛИКЛАРИ**

Бўйсунмаслик, яъни буйруқни бажаришдан очикдан-очик бош тортиш, шунингдек, буйруқни бошқа тарзда қасддан бажармаслик.

- икки йилгача хизмат бўйича чеклаш ёки бир йилгача интизомий қисмга юбориш билан жазоланади.

Ўша қилмиш:

а) Бир гуруҳ шахслар томонидан содир этилган бўлса;

б) Ойир оқибатларга сабаб бўлса, - 3 йилдан 5 йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

Ўша қилмиш жанговар вазиятда содир этилган бўлса, беш йилдан ўн беш йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

280 – модда. Буйруқни бажармаслик.

Буйруқни эҳтиётсизлик орқасида бажармаслик кўп миқдорда зарар етказилиши ёки ойир оқибатларга сабаб бўлса, - икки йилгача хизмат юзасидан чеклаш ёки бир йилгача интизомий қисмга юбориш билан жазоланади. Ўша қилмиш жанговар вазиятда содир этилган бўлса, беш йилдан ўн йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

281 – модда. Бошлиққа қаршилик кўрсатиш ёки уни хизмат вазифаларини бузишга мажбур қилиш.

Бошлиққа, шунингдек ҳарбий хизмат юзасидан ўзига юкланган вазифаларни бажараётган бошқа шахсга қаршилик кўрсатиш ёки уни мазкур вазифаларни бузишга мажбур этиш-

- икки йилгача хизмат бўйича чеклаш ёхуд бир йилгача интизомий қисмга юбориш, ёхуд беш йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

Ўша ҳаракатлар:

а) бир гуруҳ шахслар томонидан;

б) қурол ишлатиб содир этилган бўлса;

в) ойир оқибатларга сабаб бўлса - беш йилдан 10 йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

Ўша ҳаракатлар жанговар вазиятда содир этилган бўлса, 5 йилдан 15 йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

282-модда. Бошлиқни кўркитиш.

Жанговар вазиятда бошлиқни ўлдириш ёки зўрлик ишлатиш йўли билан кўркитиш, бундай ҳаракат амалга оширилиши учун етарли асослар бўлса, 3 йилдан 5 йилгача озодликдан маърум қилиши билан жазоланади.

284-модда. Бўйсунувчининг ўз бошлиғини ёки бошлиқни ўзига бўйсунувчини ҳақорат қилиш.

Бўйсунувчининг ўз бошлиғини, шунингдек, бошлиқни ўзига бўйсунувчини ҳақорат қилиш, шундай ҳаракатлар учун интизомий жазо қўлланилгандан кейин содир этилган бўлса, 2 йилгача хизмат бўйича чеклаш ёки 3 ойгача қамоқ ёхуд 3 йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

285-модда. Бир-бирига тобе бўлмаган ҳарбий хизматчилар ўртасидаги ўзаро муносабатларга оид Низом қоидаларини бузиш.

Бир-бирига тобе бўлмаган ҳарбий хизматчилар ўртасидаги ўзаро муносабатларга оид Низом қоидаларини бузиш, яъни мунтазам ҳўрлаш, азоб бериш, соълиқнинг бузилишига сабаб бўлган баданга енгил шикаст етказиш ёки ўртача оъир шикаст етказиш қонунга ҳилоф равишда озодликдан маърум қилиш, 6 ойгача қамоқ ёъуд 1 йилгача интизомий қисмга юбориш ёки беш йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

Ўша ҳаракат:

- а) бир гуруъ шахслар томонидан;
- б) қурол ишлатиб содир этилган бўлса;
- в) оъир оқибатлар келиб чиқишига сабаб бўлса, - 5 йилдан 10 йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ҳарбий хизматчиларининг ўзаро муносабат қоидаларини бузганликлари учун интизомий, маъмурий ва жинойий жавобгарликларининг қисқа мазмуни ана шундан иборат.

Бу ерда шуни таъкидлаб ўтиш керакки, ҳарбий хизматчиларга қўлланилаётган интизомий таъзир ёки жинойий жазо чоралари, уларни фақат жазолашнигина эмас, балки ана шу таъзир чоралари орқали уларни ҳарбий ғаётда амал қилаётган ҳуқуқий тартиб қоидаларини ўрмат қилишга ўргатади ва амалдаги қонунларга риоя қилиш руъида тарбиялайди. Шундай экан, ҳарбий хизматчиларнинг тарбия жараёнида таъзир чоралари, жинойий жазолар ҳам тарбияни сўнгги бир воситаси сифатида қўлланилади ва бу тарбия воситалари ҳам бу жараёнда ўзининг маълум бир ўрнига эгадир.

Ўқув саволлари:

1. Ҳарбий интизом деб нимага айтилади?
2. Ҳарбий интизомнинг Қуролли Кучлардаги аҳамиятини сўзлаб беринг.
3. Оддий аскарлар учун қандай интизомий таъзирлар қўлланилади?
4. Қандай ҳаракатлар учун ҳарбий хизматчилар маъмурий жавобгарликка тортилади?
5. Офицерлар учун қўлланиладиган интизомий таъзирларни айтиб беринг.
6. Взвод командири қандай интизомий таъзирлар бериши мумкин?
7. Жинойий жавобгарликни таърифлаб беринг.
8. Ҳарбий хизматчилар қандай ҳаракатлар учун жинойий жавобгарликка тортилади?
9. Буйруққа бўйсунмаслик- қандай ҳаракатларни келтириб чиқаради?
10. Командир ва бошлиқларнинг ҳарбий интизомни мустаъкамлаш бўйича вазифалари нималардан иборат?

Адабиётлар:

1. «Ватан ўимояси-муқаддас бурч» Т. Ҳарбий нашриёт. 2000 й.
2. Ўз. Р-сининг Ҳарбий доктринаси. Т.1995 й.
3. Ўзбекистон Республикасининг Жинойят Кодекси. Т.1992 й.
4. Ўзбекистон Республикаси Мудофаа Вазирлигининг ахборот бюллетенлари, буйруқлари ва кўрсатмалари.

5. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят Кодекси.
6. Ўзбекистон Республикаси Мудофаа Вазирлигининг ахборот бюллетенлари, буйруқлари ва кўрсатмалари.
7. Ўз. Р-си МВ «ВАТАНПАРВАР» газетаси.

6-МАВЗУ: «ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРНИНГ МОДДИЙ ЖАВОБГАРЛИКЛАРИ»

Режа:

1. Ўзбекистон Республикасида давлат мол-мулкига муносабат шакллари.
2. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ҳарбий хизматчиларининг моддий жавобгарликлари.
3. Моддий жавобгарлик турлари ва уларнинг қўлланилиши.

Таянч иборалар

Моддий жавобгарлик, давлат мулкига муносабат, моддий зиён, ҳаракатнинг қонунга ҳилофлиги, ҳарбий мулк, ҳарбий ҳуқуқ нормалари, моддий зиёни ундириш, мулкни қасддан йўқ қилиш, маъмурий текшириш, жиноий жавобгарлик ёлатлари;

Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг давлат ва халқ мол-мулкига ҳўжайинлик туйўси билан муносабатда бўлиши асосида, мамлакатимизда Ўзбекистон халқининг турмуш фаровонлигини ошириш, ишлаб-чиқариш самарадорлигини юксалтириш ва ривожлантириш, илмий-техник тараққиётни тезлатиш каби муўим долзарб вазифалар ижобий тарзда ўз ечимини топмоқда. Бу юксак мақсадларга эришишни муўим шартларидан бири, давлат ва халқ мол-мулкни сақлаш, моддий ресурслардан оқилона фойдаланиш, ҳўжасизликка қарши кураш ва бошқалардир.

Юқорида айтиб ўтилган талаблар, тўла-тўқис Қуролли Кучларга ҳам тегишлидир. Президентимиз, ҳукуматимиз ва халқимизнинг ьамхўрлиги боис Қуролли Кучларимиз энг замонавий жанговар техника ва қуроллар билан қуроллантирмоқда, ҳарбий хизмат ва жанговар тайёргарлик учун зарур бўлган барча нарсалар билан таъминламоқда. Президентимиз Ўзбекистон ҳукумати ва халқимиз Қуролли Кучлардаги моддий воситалар, қимматбаўо жанговар техника ва қуроллар, асраб-авайлаб фойдаланиши ва сақланишидан манфаатдордирлар.

Ҳарбий хизматларни ҳарбий мол-мулкни асраб-авайлашлари ьақидаги бурчлари, Ҳарбий Қасамёд, ҳарбий Низом ва бошқа ҳарбий Қонунларда кўрсатиб ўтилган.

Қуролли Кучларда аксарият ҳарбий хизматчиларда ҳарбий ва бошқа мол-мулкларга эҳтиётлик билан муносабатда бўлиш туйўси юксак равишда ривожланган. Шундай бўлсада, баъзи вақтларда давлат ва ҳарбий мол-мулкларга айрим ҳарбий хизматчилар томонидан ҳўжасизликларча муносабатда

бўлиш ҳолатлари учраб туради, бунинг оқибатида эса давлатимиз ва Қуролли Кучларимизга моддий зарар етказилади.

Мамлакатимизнинг асосий қонуни – Ўзбекистон Конституцияси Ўзбекистон фуқароларининг давлат ва халқ мол-мулкани асраш, уни хўжасизликларча сарфланиши ва ўйирланишига қарши курашиш, халқ мол-мулкига эҳтиётлик билан муносабатда бўлиш каби вазифа ва бурчлари билан бир қаторда, давлат ва халқ мол-мулкига зиён етказувчи шахслар учун жавобгарликни ҳам кўрсатиб ўтган.

Давлатга моддий зиён шахслар маъмурий интизомий ва жиноий жавобгарлик билан бирга моддий жавобгарликка ҳам тортилиши мумкин.

Ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарлиги содир этилган ҳуқуқ ва ҳарбий ҳуқуқий муносабатларни бузилиши хусусиятларига боълиқдир. Одатда, бу айбдорни ҳарбий хизмат бурчларини жанговар техника ҳарбий мол-мулк билан муомала қилиш қонун қоидаларини кўрсатилган ҳарбий ҳуқуқ меъёрларини бажармаслиги ёки бузиши оқибатида интизомий ва жиноий жавобгарликка олиб келувчи ҳолатларда намоён бўлиши мумкин.

Шундай қилиб, ҳарбий ҳуқуқни бузиш икки хил жавобгарликка олиб келиши мумкин, яъни моддий жавобгарлик моддий зиённи қопловчи восита бўлиб, у айбдор ҳарбий хизматчиларни интизомий ёки жиноий жавобгарликдан озод қилмаслиги мумкин.

Ёдда тутинг

Ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарлиги – бу Ўзбекистон Қуролли Кучлари шароитида давлат мулкани ғимоя қилиш, етказилган зиённи тўлдириш (қоплаш), ҳарбий хизматчиларни давлат ва ҳарбий мол-мулкка эътиётлик билан муносабатда бўлиш тўғрисида тарбиялаш воситасидир.

Ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарлиги ҳарбий ҳуқуқ муносабатларини мураккаблигини ва кўп қирралилигини, уларни ўзаро бирикишиб кетганлигини ғисобга олади. Шундай экан, ҳарбий хизматчи томонидан давлатга етказилган зиённи ундириб олишни, уни ҳарбий техника ва қуроллардан фойдаланиш ва уларга хизмат кўрсатишдаги вазифалари, ҳарбий мол-мулкка бўлган муносабати, мулкни йўқ бўлиши ёки унга зарар етишидаги мумкин бўлган вазиятлар, ҳарбий хизматчини эгаллаб турган мансаби, унинг хизмат муддати ва унга қўйилган талабларни билиш каби омиллардан ажратмаган ҳолда кўриб чиқиш керак. Буларнинг барчаси ҳарбий хизматчиларни моддий жавобгарликка тортишда ўзига хос муносабат хусусиятларини ишлаб чиқиш тақазосини қўяди.

Ўзбекистон Республикасининг «Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида»ги қонуни ҳарбий хизматчиларнинг ва ўқув дала йиғинларига чақирилган ҳарбий хизматга мажбур шахсларни давлатга етказган зиёни учун, Ўзбекистон Олий Мажлиси томонидан тасдиқланган тартиб бўйича моддий жавобгарликка жалб қилиниши кўрсатиб ўтган. Бу тартиб «Давлатга етказилган

зиён учун ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарликлари тўғрисида»ги Низомда белгилаб қўйилган.

Ёдда тутинг

Амалдаги қонунларга кўра ҳарбий хизматчилар қўйидаги тартиб бўйича моддий жавобгарликка тортилиши мумкин.

1. Суд орқали (бошқа барча фуқаролар сингари) хизмат бурчини ўтамаётган вақтда давлатга етказган зиёни учун;

2. Маъмурий (Ҳарбий қисм командири буйруғи билан) тартиб орқали, хизмат бурчини ўтаётган пайтда етказилган зарар учун;

Агар ҳарбий хизматчи хизмат командировкасидан ҳарбий қисмга ёки бирор бир фуқаролар ташкилотига зиён етказса, у ҳолда у моддий жавобгарликка ўзининг хизмат жойидан тортилади.

Бу ерда биринчи вазиятда моддий жавобгарлик фуқаролар ҳуқуқи нормалари орқали, иккинчи вазиятда эса ҳарбий ҳуқуқ нормалари орқали амалга оширилади.

Ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарликлари дейилганда — қонунларда белгилаб қўйилган шахсларнинг давлатга етказилган зиённи маблаъ билан тўлаш ёки қисман қоплаш (тўлаш) бурчлари тушунилади.

Давлатга етказилган зиён учун ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарлиги тартиби қўйидаги вазифаларни амалага оширади:

- ҳуқуқни тиклаш (зиённи ундириш);
- огоълантирувчи (олдини олувчи);
- қўриқлаш;
- ахборот (информация).

Ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарликлари вазифалари, ушбу ҳуқуқий жавобгарлик тури билан ечиладиган вазифаларни белгилаб беради.

Бу вазифалар қўйидагилардан иборат:

1. Ҳарбий хизматчиларни ва хизматга мажбур шахсларни жанговар техника қуроллар ва ҳарбий мол-мулкларга бўлган эътиёткорона муносабатини тарбиялаш;

2. Ҳарбий хизматчини айби билан етказилган моддий зиённи ундириш;

3. Ҳарбий қисм ва муассасаларда моддий зиён етказилиши ўлатларини олдини олиш;

4. Ҳарбий хизматчилар ўртасида ҳарбий интизомни ташкилотчиликни ва ҳарбий Низомлар тартибини мустаҳкамлаш.

Давлатга моддий зиён етказилиши билан боълиқ бўлган моддий жавобгарлик, ҳуқуқий муносабат бўлиб, қонунларда кўрсатиб ўтилган махсус шарт-шароитлар борлигида намоён бўлади.

Масалан,

а) ҳарбий қисм ёки муассасага чиндан ҳам ʔақиқий моддий зиён етказилди.

б) моддий зиён ҳарбий хизмат вазифаларини бажарётган вақтда ҳарбий хизматчига ёки хизматга мажбур шахсга етказилди;

в) моддий зиён ҳарбий хизматчини ноқонуний хатти-ҳаракатлари туфайли етказилади, яъни уларга топширилган ва Низом қонун инструкцияларида белгилаб қўйилган хизмат вазифаларини бажармаслик ёки бузиш оқибатида;

г) ҳарбий хизматчини ноқонуний ҳаракатлари билан етказилган моддий зиён ўртасида сабаб вазияти бор;

д) ҳарбий хизматчи етказилган зиён учун айбдор, яъни у онгли равишда ёки эътиётсизлик билан ҳаракат қилди.

Юқорида кўрсатиб ўтилган барча шароитлар биргаликда, ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарлиги билан боʔлиқ бўлган қонунбузарлик нормаларини юзага келтиради.

Кўрсатиб ўтилган шароитларнинг биттаси бўлмаган тақдирда ҳам ҳарбий хизматчиларни ҳуқуқий жавобгарликка тортиш мумкин эмас.

Энди бу шартларни қисқача кўриб ўтамиз:

1. ʔақиқий моддий зиён етказилганлиги.

Бу вазиятда ҳарбий хизматчи чиндан ҳам моддий зиён етказган тақдирдагина жавобгарликка тортилиши мумкин, яъни ʔақиқатда:

- ҳарбий мулкни камайиши, ёмонлашуви;
- моддий воситаларни йўқотиш, ишдан чиқариш ёки йўқ қилиш;
- ҳарбий мулк ёки пул маблаъидан нотўри фойдаланиш;
- пул маблаъини ошиқча тўлаб юбориш ёки йиъа олмаслик;
- пул маблаъи ʔақида ҳужжатларни йўқотиш;
- таъминот йўли билан олинган ҳарбий мулк пул маблаъини камомати;
- ҳарбий мулк ёки пул маблаъини талон-тарож қилиш;
- хизмат юзасидан берилган ҳар хил буюмларни йўқотиш ёки ўзлаштириб олиш.

Ҳарбий хизматчидан моддий зиён фақат унинг айби тўла исботлаб берилган тақдирдагина ва бунга суд ҳукми ёки ҳарбий қисм командири буйруғи бўлгандагина ундириб олиши мумкин. Ёеч бир ҳарбий хизматчи айби исботланмагунча, моддий жавобгарликка тортилиши мумкин эмас.

Ҳарбий хизматчиларни хизмат вазифаларини бажараётган вақтда бўлиши.

Офицерлар, прапоршиклар, муддатидан ташқари ҳарбий хизматчилар ҳарбий ҳуқуқ нормаларига мувофиқ фақат хизмат вақтида эмас, балки ўз хизмат бурчларини хизмат командировкаларида ёки топшириқларида қаердан, қачон ва қандай вазиятларда бажараётган бўлишларидан қатъий назар хизмат вазифаларини бажараётган деб ʔисобланади.

Муддатли ҳарбий хизматчилар ўз ҳарбий қисмларида, ўқув машъулотларида ва махсус топшириқлар бажараётган вақтда хизмат вазифасини ўтаётган деб ʔисобланади. Улар ҳарбий қўмондонлик томонидан

берилган таътил, сайил пайтларида ѓизмат бурчини ўтамаётган деб ѓисобланади.

Моддий зарар етказилган вақтда ҳарбий хизматчи қаерда, қачон ва қандақ вазиятда бўлганлигини тўғри белгилаш, ҳарбий хизматчиларни моддий жавобгарликка қонуний асосда жалб қилинишига таъсир кўрсатади, бу эса ўз навбатида ҳукми одилона чиқарилишига асос бўлади.

Ҳарбий хизматчи ҳаракатларининг қонунга ҳилофлиги.

Ҳарбий хизматчиларнинг қонунга ҳилоф ҳаракатлари дейилганда, амалдаги ҳуқуқий нормалардан белгилаб берилган моддий мулк ва пул маблаъларини сақлаш ва уладан фойдаланиш қоидаларини бузилишлари тушунилади.

Ҳарбий хизматчиларнинг моддий зиён етказувчи қонунга ҳилоф ҳаракатларини тўла айтиб ўтишни имконияти йўқ. Шунинг учун ҳам ҳуқуқий нормаларда акс эттирилган ҳаракатларнигина эмас, балки Ўзбекистон қонунчилигига ҳилоф бўлган барча ҳаракатларни қонунга ҳилоф ҳаракатлар деб ѓисоблаш мумкин. Бунда, албатта, фақат ҳарбий хизмат муносабатлардан келиб чиқувчи ҳаракатларни кўриш керак. Масалан, ҳарбий хизматчини, уни вазифа доирасига кирмаган ҳаракатларни бажармаслиги учун жавобгарликка тортиб бўлмайди. Ёки, қонун ва Низомларда кўрсатилмаган, лекин ҳарбий мулкни эътиёт қилиш учун бошлиқ томонидан берилган оъзаки топшириқларни бажармаслик ҳам қонунга ҳилоф ҳаракат деб топилади.

Қуйидаги вазиятларда ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарликдан озод этилишлари мумкин:

1. Катта бошлиқни кичик ҳарбий хизматчи виждонан бажарса;
2. Зарурий мудофаа сўнгги имконият вазиятидаги ҳаракат;
3. Енги бўлмас кучлар (табiiй офатлар вақтидаги ҳаракат);
4. Аниқ бир вазиятларда хизмат юзасидан тавакалчилик қилиш, (буни оқибатида моддий зиён етказилишини камайтириш).

Ҳарбий хизматчини ноқонуний ҳаракатлари билан моддий зиён ўртасида сабаб борлиги.

Ҳарбий хизматчини ноқонуний ҳаракатлари билан етказилган моддий зиён ўртасида сабаб борлиги – моддий жавобгарликка тортилишининг аосий шартидир.

Масалан, ҳарбий хизматчи ўз ѓоъиши билан иш жойини ташлаб кетди ва электрон асбобни назоратсиз қолдирди. Худди шу вақтда бу ерда авария содир бўлди. Текширишлар шуни кўрсатадики, авария асбобни ишлаб чиқаришдаги хатоликлар сабабли юз берган. Яъни, ҳарбий хизматчи ўз иш жойида бўлган тақдирда ҳам амарияни олдини ололмасди, шунинг учун ҳам унинг ўз иш ўрнини ташлаб кетганлиги ва содир бўлган авария ўртасида ѓеч қандай боъланиш сабаб йўқ. Шундай экан, юзага келган моддий зиён учун ҳарбий хизматчини жавобгарликка тортиш қонунга зиддир.

Ҳарбий хизматчининг айбдорлиги.

Ҳарбий хизматчининг моддий зиён етказилганлиги тўърисидаги айбини аниқ фактлар билан исботлаш керак. Моддий зиён ҳарбий хизматчи томонидан онгли ва онгсиз равишда етказилиши мумкин. Яъни, бу ерда биринчи ѓолатда,

ҳарбий хизматчи ўз ҳаракати ёки хизмат доирасидаги ҳаракатни бажармаслиги оқибатида ҳарбий мулкка зиён етишини тушунади, шундай бўлсада, у шу ҳаракатга йўл қўяди. Иккинчи ҳолатда эса, ҳарбий хизматчи ўзининг ҳаракатлари ҳарбий мулкка зиён етказишини олдиндан кўра билмайди, шундай бўлсада мулкка зиён етказилади.

Ҳарбий хизматчининг айбдорлигини аниқлаш, ҳарбий қисм қўмондонлигига юклатилади. Агар ҳарбий хизматчини айбдор деб ʼйисоблашга етарли факт ва асос бўлмаса, у ҳолда у моддий жавобгарликка тортилмайди.

Ҳарбий хизматчини айби қандай шаклда бўлиши (онгли ёки онгсиз) ҳаракат моддий зиёни ундириш муаммосини ʼбал этишда катта аҳамиятга эга. Бундан ташқари, ушбу ʼёлат ҳарбий хизматчини жавобгарликни бошқа турларига жалб қилишда асосий шарт бўлиб ʼйисобланади.

Ҳарбий хизматчилар моддий жавобгарликка қисман (чегараланган), тўла ва оширилган тарзда жалб қилинишлари мумкин.

Моддий жавобгарликни бундай тақсимлаш, зиён етказган ҳаракат хусусиятларини мулкнинг турини, ҳарбий хизматчини хизмат доирасидаги ҳуқуқлари ʼхусусиятларини ва айб шакллари тўғри ва ʼбаққоний ʼйисобга олишга имкон яратади.

Ҳарбий мулкка етказилган зиёни ʼбажмини, унинг сабаблари ва айбдор шахсларни аниқлаш учун ҳарбий қисм командири маъмурий текшириш ўтказишни тайинлайди. Бу текшириш бир ой мобайнида якунланиши керак, зарурият юзасидан бу муддат юқоридаги бошлиқлар томонидан икки ойгача белгиланиши мумкин.

Маъмурий текшириш ўтказиш, ҳаракати ўрганилаётган ҳарбий хизматчига бўйсунмаган офицерга топширилиши мумкин. Агар моддий зиёни хажми, уни етказиш сабаблари ва айбдорлари ревизия, тергов ва суд орқали аниқланган бўлса, маъмурий текшириш ўтказилмаслиги мумкин. Текширишлар давомида қуйидагилар аниқланиши керак:

- етказилган моддий зиён нималардан иборат ва уни пул бирлигидаги қиймати;
- ҳарбий хизматчининг қандай нотўғри ҳаракатлари билан моддий зиён етказилган;
- бу вазиятда қандай қонунлар, ҳарбий Низомлар кўрсатмалар талаблари бузилган;
- ҳарбий хизматчининг ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги моддий зиён етказилишига сабаб бўлганми;
- ҳарбий хизматчи моддий зиёни онгли ёки онгсиз равишда етказганлиги;
- қандай вазиятлар моддий зиён етказилишига олиб келганлиги.

Текшириш натижалари ёзма равишда тузилиб, унга айбдор ҳарбий хизматчиларнинг ёзма тушунтириш хатлари илова қилинади.

Маъмурий текшириш тугатилган кундан бошлаб бир ой мобайнида ҳарбий қисм командири айбдор ҳарбий хизматчилардан моддий зиёни ундириш ʼбақида буйруқ чиқаради ва бу буйруқ ҳарбий қисм шахсий таркибига ўқиб эшиттирилади. Агар айбдор деб топилган ҳарбий хизматчи ўзини айбсиз ʼйисобласа, у ҳолда у Ўзбекистон Қуролли Кучларининг Интизом Низомида кўрсатилган тартиб бўйича шикоят қилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексида кўрсатиб ўтилган ҳарбий мулкни сақлаш ёки ундан фойдаланиш тартибига қарши жиноятлар.

295-модда. Ҳарбий мулкни беъуда сарфлаш, йўқотиш ва ишдан чиқариш.

Ҳарбий мулкни беъуда сарфлаш, яъни муддатли ҳарбий хизматчиларнинг шахсан ўзи фойдаланиши учун берилган ҳарбий аслаҳа-анжомларни сотиш, фойдаланиш учун бировга бериш ёки гаровга қўйиш –

- олти ойгача қамоқ ёки бир йилгача интизомий қисмга юбориш билан жазоланади.

Хизматда фойдаланиш учун ишониб топширилган қурол, ўқ-дори, ҳаракат қилиш воситалари, техника таъминоти буюмларини сақлаш қоидаларини бузиш натижасида уларни йўқотиш ёки ишдан чиқариш,-

- икки йилгача хизмат бўйича чеклаш ёки бир йилгача интизомий қисмга юбориш ёхуд уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ушбу модданинг биринчи ёки иккинчи қисмида назарда тутилган қилмишлар жанговор вазиятда содир этилган бўлса Ушбу модданинг биринчи ёки иккинчи қисмида назарда тутилган қилмишлар жанговор вазиятда содир этилган бўлса – уч йилдан беш йилгача озодликдан маърум қилиш билан жазоланади.

296 – модда. Ҳарбий мулкни nobуд қилиш ёки унга шикаст етказиш.

Қурол, ўқ-дори, ҳаракат қилиш воситалари ҳарбий техника ёки бошқа ҳарбий мулкни қасддан nobуд қилиш ёки унга шикаст етказиш:

- икки йилгача хизмат бўйича чеклаш, ёки олти ойгача қамоқ ёъуд беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўша қилмиш оъир оқибатларга сабаб бўлса –беш йилдан ўн йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўша қилишмиш жанговор вазиятда содир этилган бўлса – ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Давлатга етказилган зиён учун, ҳарбий хизматчилар моддий жавобгарлигини тартибга солиб турувчи қонун ва ҳуқуқий меъёрларни асосий мазмуни шулардан иборат.

Ўқув саволлари:

1. Моддий жавобгарлик деб нимага айтилади?
2. Ҳарбий мулкка муносабат қандай бўлиши керак?
3. Моддий жавобгарлик турларини сўзлаб беринг.
4. Моддий жавобгарлик қандай ъолатларда содир бўлади?
5. Мулкни қасддан nobуд қилиш қандай оқибатларга олиб келади?
6. Маъмурий текшириш олиб бориш вазиятларини сўзлаб беринг.
7. Моддий-жиноий жавобгарлик турларини сўзлаб беринг.
8. Ҳарбий мулкни сақлаш бўйича аскарларнинг вазифалари.
9. Моддий зиён қандай усуллар билан қопланади?

10. Командир ва бошлиқларнинг ҳарбий мулкни сақлаш бўйича вазифалари;

Адабиётлар:

1. «Ватан ғимояси-муқаддас бурч» Т. Ҳарбий нашриёт. 2000 й.
2. Ўз. Р-сининг Ҳарбий доктринаси. Т.1995 й.
3. «Давлатга етказилган зиён учун ҳарбий хизматчиларнинг моддий жавобгарликлари» Низоми.
3. Ўз. Р-си МВ буйруқ ва кўрсатмалари.

7-МАВЗУ: «ЎЗБЕКИСТОН ҚУРОЛЛИ КУЧЛАРИДА ҚОНУНЧИЛИК ВА ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБОТНИ МУСТАЎКАМЛАШНИ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ».

Режа:

1. Қуролли Кучларда ҳарбий қонунчилик ва ҳуқуқий тартиботни мустаҳкамлаш- долзарб вазифа.
2. Командир ва бошлиқлар иш фаолиятида учраб турувчи айрим салбий ёлатлар.
3. Қонунчилик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашни шакл ва услублари.

Таянч иборалар

Тарбиявий ишлар, давлат манфаатлари, ҳарбий интизом, ҳарбий ғаёт амалиёти, жанговар шайлик, ҳуқуқий тартиб, ҳарбий хизмат бурчи, яккабошлик, ҳуқуқий тарбия, ахлоқий тарбия;

Муаммоли савол:

1. Командир ва бошлиқларнинг ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш бўйича вазифалари нималардан иборат?

Ўзбекистон Республикаси ғимоя қилиш давлатнинг энг муғим вазифаларидан, унинг фуқароларини эса конституциявий бурчи бўлиб ғисобланади.

Ўзбекистон Қуролли Кучлари давлат манфаатлари, ағолининг тинч ғаёти, Ўзбекистон Республикасини давлат суверенитети ва территориял яхлитлигини ғимоя қилиш учун тузилган. Ўзбекистон давлати Қуролли Кучларни доимий такомиллашуви учун, унинг жанговар шайлигини мунтазам ошириш учун ғамғўрлик қилиб келмоқда.

Қуролли Кучларда ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш, низомий тартиботни сақлаш, шахсий таркиб серғаклигини ошириш борасида мақсадга йўналтирилган ишлар олиб борилмоқда. Бу ишлар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Мағкамасининг 1992 йил 23 сентябрдаги «Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари, чегара ва ички қўшинларда ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш ва тарбиявий ишларни такомиллаштириш» номли қарори,

шунингдек, Мудофаа Вазирининг буйруқ ва кўрсатмалари асосида олиб борилади.

Ўзбекистон Қуролли Кучлари тузилган биринчи кунлардан бошлаб ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш, шахсий таркибни Низом қоидаларига қатрий риоя қилиш руъида тарбиялаш, командир ва бошлиқларнинг энг муъим вазифаларидан бири бўлиб келмоқда. Бу табиийдир, чунки юксак ҳарбий интизом, уюшқоқлик қўшинларда ҳамма вақт Қуролли Кучлар жанговар шайлигининг ташкил қилувчи асосий ўзаклардан (омиллардан) бири деб ҳисобланиб келинган, ва ҳозир ҳам шундай бўлиб қолмоқда.

Ҳарбий интизом – барча хизматчилар томонидан ҳарбий қонунлар, низомлар, командир ва бошлиқларнинг буйруқ ва кўрсатмалари билан ўрнатилган ҳарбий тартиб ва қоидаларни аниқ ва қатрий равишда бажарилишини тақозо этади. у қўшинлар таътида ҳамиша катта амалий аҳамиятга эга бўлиб келган. Бугунги кунда, Қуролли Кучларнинг шаклланиши, қурилиши ва ундаги ўйказилаётган ҳарбий ислоҳотлар даврида ҳарбий интизом, унга қўйилган талаблар алоҳида аҳамият касб этмоқда. Биз яшаётган давр, Қуролли Кучларнинг бугунги ҳолати ва унинг ривожланиши, жаҳон ва минтақадаги ҳарбий- сиёсий вазиятлар ҳарбий интизом муаммоларига энг долзарб вазифа сифатида ёндошимизни талаб қилмоқда. Ҳарбий интизом, ҳарбий тартиб ва Низом талабларига қатрий риоя қилиш билан бир қаторда, бугунги кунда, замонавий армиянинг жанговар шайлиги ва жанговар қобилиятининг муъим шартларидан бўлган қуйидаги омиллар ҳам ўзининг долзарблигини намоён қилмоқда.

Эслаб қолинг

- **Биринчидан** - Вақт (муддат) интизومي, ярни, ҳарбий жамоа, ҳарбий хизматчининг дақиқаларга мўлжалланган ҳаракатларининг тезлиги ва аниқлиги.

- **Иккинчидан** - ўқув- жанговар вазифаларни бажариш учун Ҳарбий хизматчиларнинг жамоат ва шахсий жавобгарлиги интизومي.

- **Учинчидан**- Жанговар техника ва қуроллардан намунали, оқилона фойдаланиш интизومي.

- **Тўртинчидан** - Жанговар навбатчилик интизومي.

Буларнинг барчаси ҳарбий қисм ва бўлинмаларда ҳарбий интизом уюшқоқлик ва тартибни бузишни ҳар қандай кўринишларига ҳарбий қонунлар ва низомлар асосида ўрнатилган тартиб ва қоидалардан чекинишларга алоҳида қатрий муносабатда бўлишга мажбур этмоқда. Чунки, ҳозирги шароитда бирор- бир ҳарбий хизматчининг ўз хизмат бурчларини тўғри ва ўз вақтида бажармаслиги бутун бир ҳарбий жамоанинг ҳаракатларини чиппакка чиқариб, жановар вазифани бажаришда салбий натижаларга олиб келиши мумкин...

Ҳарбий интизомнинг аҳамияти жудда каттадир. Умуман олганда, бизнинг Қуролли Кучларимизда ҳарбий интизом талаб даражасида ва бу Президент, Мудофаа Вазир қўйган вазифаларни муваффақиятли ечишга имкон бермоқда. Қуролли Кучларимиз бугунги кунда интизомли, қудратли кучга эга бўлиб, олдига қўйилган ҳар қандай вазифани ҳар қандай вазиятда ҳам бажара олиш қобилиятига эгадир.

Шундай бўлсада, барзи бир қисм ва бўлинмаларда, ҳарбий хизматчилар ўртасида ҳарбий ҳуқуқий тартиб ва ҳарбий интизомни бузиш ҳолатлари учраб турибди. Айрим бўлинмаларда ҳозирча низом талаблари бўйича хизмат ўташ, ҳарбий тартиб талабларига риоя қилиш, ҳарбий хизматчиларнинг кундалик юриш – туришининг меёрига айланганича йўқ.

Ҳарбий қисм ва ҳарбий хизматчилар орасида учраб турувчи камчиликлар, қонун бузарликларни сабаби нимада?

Қуйида ана шу сабабларни барзиларини кўриб чиқамиз.

1. Барзи бир командир ва уларнинг ўринбосарларининг ташкилотчилик ишларининг суғлиги.

Уларнинг ишлари, одатда ҳарбий интизомга қўйилаётган талаблардан, қолаверса, ҳарбий хизматнинг ва Мудофаа вазири талабларидан орқада қолмоқда.

2. Ҳарбий интизом ва ҳуқуқ тартибларини бузувчи, хизматга виждонан ёндошмаётган ҳарбий хизматчиларга командир ва бошликлар томонидан талабнинг суғлиги.

3. Бўлинмаларда тарбиявий ишларни, айниқс, а ахлоқий тарбияни пағлиги. Бундай бўлинмаларда, одатда қонунбузарликни олдини олиш бўйича бўлган ишларга етарлича эртибор берилмайди ва буни оқибатида Ҳарбий Қасамёд ва Низом талабларидан чекиниш ҳоллари юзага келади.

4. Командир, уларни шахсий таркиб билан ишлаш бўйича ўринбосарлари ва бошқа барча офицер ва сержантларни шахсий таркиб билан иш олиб боришнинг талаб даражасида эмаслиги, уларни ўз бўйсинувчиларни ўрганишда руҳий- педагогик услуб асосларини билмаслиги ва бунинг натижасида уларни ўргана олмаслиги, ҳарбий хизмат манфаатлари учун уларни юриш – туришига тарсир кўрсата олмаслиги.

5. Командир ва бошликларни Низом талабларини заиф бўлиши, ва буни оқибатида ҳарбий хизматчилар турмуш тарзини талаб даражасида ташкиллай олмасликлари. Армиянинг бутун ҳаёт амалиёти шуни яққол кўрсатиб турибдики, қаерда Низом талабларига лоқайдлик билан қаралса, ўша ерда ҳарбий интизомни бузиш учун шароитлар вужудга келади, натижада эса, энг асосий вазифа, ҳарбий қисм, бўлинма жанговар шайлигига путур етказилади.

6. Командирларни, айниқс, қуйи бўйиндагиларни, интизомий амалиётни ташкил этиш ва уни ҳаёига тадбиқ этиш кўникмасига эга эмаслиги, бу салбий натижаларни келтириб чиқариши мумкин. Интизом амалиётини озгина бузилиши ҳам, тарбия жараёнига жиддий ахлоқий зарар етказилади.

7. Ўз бўйсинувчиларига лоқайдлиги, уларнинг эътиёжлари ҳақида ғамхўрлик қилмаслик, барзан эса, уларга беписандлик билан қараш.

Барзан у ёки бу ҳарбий жамоаларда ҳарбий интизомни бузилишига, жангчиларни ҳуқуқий тарбиясига енгиллик билан қараш муносабатлари сабаб бўлади. Ҳуқуқий маданиятсизлик - ҳуқуқий саводсизлик - ҳуқуқий ва ҳарбий тартибни, интизомни бузиш учун тўғридан -тўғри йўлдир.

Шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш жоизки, «Ҳарбий интизом», «уюшқоқлик», «ҳарбий тартиб» сингари терминлар ҳуқуқий асосга эгадир. Бу нимада акс этган? Аввало, Қуролли Кучларни ҳуқуқий ҳолати Ўзбекистон Конституциясида кўрсатиб ўтилган. Қуролли Кучларни вазифалари, фаолиятлари қонунларда, Президент қарорларида, Ҳарбий Доктрина

ъужжатларида белгилаб берилган. Қуролли Кучлар шахсий таркибининг барча кундалик ҳаёти ва фаолиятлари, ҳарбий хизматнинг бузилмас қонунлари - Низомлар асосида қурилади ва уларга амал қилиш, ҳаётга тадбиқ этиш ҳар бир хизматчини энг муҳим вазифаси бўлиб ҳисобланади.

Ҳозирги вақтдаги дунё ва минтақадаги ҳарбий- сиёсий вазият, Қуролли Кучларнинг ҳаёт ва фаолияти, унинг олдида қўйилган мураккаб ва марсулиятли вазифалар ҳарбий интизомга янада юксак талабларни қўймоқда. Командирлар олдида, уларни ўринбосарлари, штаблар, ҳарбий қисм ва бўлинмалардаги болатларни чуқур ўрганиш, камчилик ва нуқсонларнинг бартараф этиш, ҳарбий тартибни низом талаблари даражасига етказиш ва бунинг асосида шахсий таркибни, Қуролли Кучлар олдида турган вазифаларни муваффақиятли равишда ҳал этишга сафарбар этиш вазифалари қўйилган.

Ҳарбий қисм ва бўлинмаларда ҳарбий интизом ва тартибни мустаҳкамлаш учун, командирлар ва уларнинг ўринбосарлари ўз ишларини қандай йўналишлар бўйича олиб бориши керак?

Муҳим йўналишлардан бири – бу қолоқ бўлинмаларини тажрибали мутахассис офицерлар билан мустаҳкамлаш ва уларга ҳарбий хизматни, низомий интизомни йўлга солишга ёрдам бериш, уларни илҳом тажриба ишлари билан қуроллантириш керак. Йиғилган тажрибалар ва кундалик амалиёт шуни кўрсатяптики, бундай чоралар қўлланилганида бу қолоқ бўлинмалар тез орада нафақат ҳарбий интизомда, балки жанговар ва ижтимоий-сиёсий тайёргарликда ҳам юқори натижаларга эриши мумкин.

Ҳарбий қисм ва бўлинмаларда қартий ҳарбий тартибни ўрнатиш ва сақлашни муҳим шартларидан бири, бу, ҳарбий ҳаётга яқкабошлик тамойилини тадбиқ этишдир. Фақат яқка бошлик тамойили асосида шахсий таркибни хатти –ҳаркати ва иродасини бирлаштириш, низом талаблари асосидаги юксак даражасидаги қартий, мустаҳкам интизомни ўрганиш мумкин.

Унутманг

Яқкабошлик - бу фақат бўйсунувчини ўз командирига сўзсиз бўйсинишигина назарда тутмайди, шу билан бирга бу ўша командирга ҳам юксак талаблар қўяди.

Командир, бошлик илмли, мустаҳкам ҳарбий-техник ва амалий билимларга эга бўлиши, ижтимоий- сиёсий жиҳатдан ҳар томонлама ривожланган, ҳарбий педагогика ва психология асосларидан чуқур билимларга, юксак ташкилотчилик қобилиятига эга бўлиши, ўз ишида ишонтириш ва мажбурлаш усулларини бир-бирига мувофиқ олиб бора олиши, ўз бўйсунувчиларига Ҳамўр устоз бўлиши керак.

Ўзбекистон Қуролли Кучларининг офицерлари- юксак маданиятли, ҳар томонлама чуқур билимли, ўз ҳарбий бурчига, мустақиллик бояларига содиқ бўлган кишилардир.

Будду мана шу юксак ахлоқий- руҳий сифатлар. билимлар кенглиги, амалий малака ва кўникмалар, офицерларга ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш бўйича тарбиявий ва ташкилий ишларни йўлга қўйишларига яқиндан ёрдам беради.

Юқорида айтиб ўтилган юксак талаблар нафақат офицерларга, балки кичик командирлар деб ном олган сержантлар таркибига ҳам қўйилмоқда.

Уларнинг роли фақат қатрий низом тартибини бўлинмалар, расчёт, экипаж, ётоқхона, машъулотлар, дала-йиьинларида сақлаб туришдагина эмас, балки жангчиларни тарбиялашда ҳам ўсиб бормоқда. Сержантлар аскарларга энг яқин бўлиб, улар билан яшашади, ҳарбий иш, ҳарбий амалиёт малакаларини бирга ўрганишади. Шахсий таркибни ўйлар, ьамлар, кайфиятлари ҳаммадан ҳам уларга яхши марлум бўлади. Демак, уларнинг ўзлари ҳам командир ва тарбиячи каби марсулиятли вазифасини мувоффиқиятли бажаришлари учун, ҳар томонлама яхши тайёрланган бўлишлари керак.

Сержантларнинг хизматдаги ютуқлари бутунлай командир ва уларнинг ўринбосарларига боълиқ бўлади. Улар сержантларни доимий равишда ўқитишлари, уларда ўз ишларига жавобгарлик хисларини, ва юксак ахлоқий сифатларини шакллантиришлари керак.

Ҳар қандай ҳарбий жамоада мустаъкам ҳарбий интизомни ўрнатишни муъим шартларидан ва йўналишларидан бири- бу ҳарбий хизматни қатрий равишда ҳарбий низом талабалари асосида ташкил қилишдан иборат. Ҳарбий хизмат турлари, қоровул, ички ва парк хизмати қандай ташкил қилинганлиги кўп жиъатдан ҳарбий қисм, бўлинмалардаги ҳарбий тартиб, жанговар ва ижтимоий- сиёсий тайёргарлик ва бошқа вазифаларни бажаришда ўз тарсирини кўрсатади.

Ҳарбий хизматни аниқ ташкил қилиниши ьақида гапирилар экан, энг аввало шуни такидлаб ўтиш керакки, бу ерда энг муъими бўлинмаларда, низомлардан ҳар қандай чекинишларни инкор этувчи юксак талабчанлик вазиятини, муъитни юзага келтириш зарур.

Ҳарбий интизом ва ҳуқуқий тартиботни мустаъкамлаш ишларида муъим йўналишлардан яна бири бу – содир бўлиши мумкин бўлган ҳарбий интизомни бузиш, қонунбузарлик ьолатларини олдини олишдир. Энг муъими қонунбузарлик, тартиб бузарликни кутиш эмас, балки уни олдини олиш, содир бўлиш эътимолини бартараф этишдир. Бунинг учун тарбия амалиётида бўлган барча услуб ва воситалардан, энг авало, ҳарбий хизматчиларнинг ҳар хил тоифадаги гуруълари билан якка тартибда тарбиявий ишлар олиб боришдан кенг фойдаланиш зарур. Бу ерда қуйидаги амалга ошириладиган чоралар жуда ҳам долзарбдир:

- Ёш офицер ва сержантларни ўз бўйсунувчилари билан тарбиявий ишлар олиб бориш амалиётига ўргатиш:

- ҳарбий хизматчилар томонидан ҳарбий низом талабларини чуқур ўзлаштириш бўйича семинар, синов машъулотларини ўтказиш;

- офицер ва сержантлар билан, уларни якка тартибдаги тарбиявий ишлар олиб бориш амалиётини ўзлаштириш бўйича руъий-педагогик семинарлар ташкил этиш;

- бўлинмада умумий талабчанлик ва интизом вазиятини ўрнатиш. Айниқса, командир ва бошлиқларни буйрук ва топшириқларини муддатида бажармаслик каби лоқайдликларга қарши аёвсиз кураш;

- сержантлар билан бирга ҳуқуқий билимлар, ҳарбий низом қоидалари ва интизом амалиётини асослари бўйича услубий машъулотлар ўтказиш;

- офицер ва сержантлар билан ишни ташкиллашда кўпроқ низомга зид ўзаро муносабат ёлатларига йўл қўймаслигига этибор бериш;

-шартнома асосида хизмат қилувчи офицер ва бошқа ҳарбий хизматчиларни барча иш шакллари билан, уларни ижтимоий- сиёсий тайёргарлик ва ҳарбий интизомдаги намунали хизмати ва жавобгарлик маъсулиятини тарминлаш;

- доимий равишда ҳарбий интизом уюшқоқлик ва ҳукукий тартиб ёлатини ўргатиш, камчиликлар сабабини таҳлил қилиш ва улар бартараф этиш учун қатрий чоралар кўриш. Ёш аскарлар тарбиясига этиборни кучайтириш, уларни шахсий хусусиятларини ўрганиш ва ота-оналари билан алоқада бўлиш;

Ҳукукий демократик давлат қурилиши йўлида давлат Президенти, Ёкумати жамиятда интизом, уюшқоқлик ва тартибни ошириш ёқидаги долзарб вазифани қўймоқда.

Қуролли Кучларда ҳарбий интизом ҳарбий қудратни таркибий қисми ёсобланиб, у Қуролли Кучлар жанговар шайлиги ва қобилиятини тарминловчи омилларидан биридир.

Ҳарбий интизомда икки ўзаро боъланган бирламчи тушунчалар – ҳукукий ва аёлокий тарбиялар бир-бирини тўлдириб туради. Ҳукукий тарбия ҳарбийқонун ва низом қоидаларига асосланади, ахлокий тарбиянинг асосида, ёалоллик, марсулиятлилиқ, интизомни жамиятдаги аҳамиятни тушуниш ёислари ётади.

Яна шуни такидлаб ўтиш жоизки, ҳарбий интизомни мустаъкамлаш борасидаги кундалиқ ишлар – бу якка конкрет кишилар билан иш олиб боришдир. У фақат йиъилишлар, мажлислар, кўрсатмалар ўтказиш билан чегараланиб қолмаслиги керак. Командирга, қачонки у кун аро ҳарбий хизматчиларга сўз ва иш билан мақсадли тарсир эта олса, ўз бўйсунувчиларига шахсий намунаси билан ўрнак бўлса, шундагина муваффақият келиши мумкин. Бундай ишлаш учун бўйсунувчилар билан доимий равишда жонли алоқада бўлиш, улар ёақида ёамёўрлик қилиш керак. Жанговар ва ижтимоий-сиёсий тайёргарлик ҳарбий хизмат вазифаларини бажариш, ҳарбий хизматчиларни дам олишлари учун уларни барча тарминот турлари билан тўла тарминлаш зарур. Ҳарбий ҳаёт амалиёти офицерлардан ўз бўйсунувчилари учун катта ўртоқ, устоз бўлишини, уларга талабчанлик билан бирга ёурмат руёида муносабатда бўлишини талаб қилмоқда. У ҳарбий хизматни барча қийинчилиқ ва машақатларини улар билан бирга енгиши, улар учун мустақил Ватанимиз олдидаги ҳарбий хизмат бурчини бажаришда ўрнак бўлиши керак.

Ҳарбий хизматчилар ётоқхонаси доимо ёруё, шинам ва барча керакли буюм ва жиёозлар билан тарминланиши ёақида ёамёўрлик қилиш, ҳар бир командир ва унинг ўринбосарларининг бурчидир. Шуни ёдда тутиш керакки, жангчиларни яхши йўлга қўйган турмуш тарзи – бу ҳарбий интизом, уюшқоқлик ва ҳукукий тартибни мустаъкамлашни муёим шартларидан биридир.

Ҳарбий хизматчиларни ҳукукий тарбиясини олиб бориш учун, командир ва бошлиқлар, махсус ҳукукий – тарбиявий тадбирлар, қонунлар ва низомлар талабларига мувофиқ ўрнатилган амалдаги кундаги ҳарбий ҳукукий тартиб асосида ўтказилишини ва мустаъкамланиб боришини тарминлашлари керак.

Ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқий тарбияси юксак даражада бўлиши учун, аввало, ҳар бир командир бошлиқ ўзини ҳуқуқий билимини, маданиятини ошириши, ҳуқуқий тарбияни мазмуни, асосий воситаларини шакл ва услубларини билиши ва бу тарбияни ташкиллай олиши керак.

Содир этилган жиноятлар учун жавобгарликлар кўрсатиб ўтилган жиноий қонунчиликни тушунтириши, уларнинг жамият учун хавли эканлигини очиб бериш, бу жиноятларни оқибати жамият, давлат ва Қуролли Кучлар учун зарар келтиришини тушунтириш қонунбузарликни олдини олишда муҳим аҳамиятга эгадир.

Барча тоифадаги командир ва бошлиқларнинг бутун диққат этибори ҳарбий интизом, қисм ва бўлинмалардаги уюшқоқлик ва тартиб, ҳарбий Низомлари сўзсиз бажаришга қаратилмоғи лозим. Бугунги кунда ҳар қачонгига қараганда ҳам ишда аниқлик, ижрочилик, қўйилган вазифани бажаришдаги сифат жудда муҳимдир. Айнан юқори, онгли, мустаҳкам ҳарбий интизом, уюшқоқлик ва Низом талабларини аниқ бажармоқлик бошқа омиллар билан бирга Ватанмиз, Президентимиз олимизга қўйган улкан вазифаларни мувоффақиятли бажаришда, Қуролли Кучларимизни сифат жиҳатидан энг юқори даражага олиб чиқишда асосий ўрин тутади.

Ҳар бир ҳарбий хизматчининг бурчи - Қуролли Кучларимиз жанговар шайлилигини кундан- кунга ошиб боришига, сеvimли мустақил Ватанмизни Мудофаа қобилияти янада мустаҳкамланишига ўзининг фидоийи меҳнати, қатрий ҳарбийча интизоми, ўзига ишониб топширилган ишни, астойдил бажариши билан хисси қўшмоқликдан иборатдир.

Кўриб чиқилган ҳуқуқий тарбияни ҳуқуқий ташкил этишни шакл ва услублари оқилона фойланилса, албатта, улар ҳарбий интизом ва қонунчиликни мустаҳкамлаш ишида ўз самарасини беради.

Демак, командир ва унинг ўринбосарларини ҳарбий интизомни мустаҳкамлашда олиб бораётган барча иш ва тадбирларни ўзаро мувофиқлаштириш, ҳарбий қисм ва бўлинмаларда тарбиявий жараёнини талаб даражасига кўтариш, ҳуқуқий тартибни низом талаблари доирасида ўрнатишга, эҳтимоли бўлган қонунбузарликларни олдини олишга имкон яратади.

Шундай қилиб, командир ва бошлиқларни ўзларига юклатилган тарбиявий ишларни талаб даражасида олиб бориш ва барча ҳарбий хизматчиларни ҳарбий қонунлар ва низомлар талабларини сўзсиз ва қатрий равишда бажаришлари ҳарбий интизом ва ҳуқуқий тартибни талаб даражасига олиб чиқади.

Ҳарбий ҳаёт амалиёти офицерлардан ва бўйсунувчилари учун катта ўртоқ, устоз бўлишини, уларга талабчанлик билан бирга ҳурмат руҳида муносабатда бўлишини талаб қилмоқда. У ҳарбий хизматни барча қийнчилик ва машаққатларини улар билан бирга енгиши, улар учун мустақил Ватанимиз олдидаги ҳарбий хизмат бурчини бажаришда ўрнатилган бўлиши керак.

Ҳарбий хизматчилар ётоқхонаси доимо ёрув, шинам ва барча керакли буюм ва жиҳозлар билан тарминланиши ҳақида ьамъўрлик қилиш, ҳар бир командир ва унинг ўринбосарларининг бурчидир. Шунинг ёдда тутиш керакки, жангчиларни яхши йўлга қўйилган турмуш тарзи – бу ҳарбий интизом, уюшқоқлик ва ҳуқуқий тартибни мустаҳкамлашни муҳим шароитларидан биридир.

Ҳар бир Ватан химоячисининг, ҳар бир хизматчининг шарафли бурчи бу – бу ҳарбий қисм, бўлинмаларда ҳарбий интизом ва ҳуқуқий тартибни Президентимиз, Мудофаа вазири талаблари даражасига етказишдан иборатдир.

Бу шарафли бурчни бажариш ҳар бир ҳарбий хизматчининг кундалик ишига, эътиёжига айланса, Қуролли Кучларимиздаги ҳарбий интизом ва ҳуқуқий тартибни мустаҳкамлашдаги долзарб муаммолар ижодий тарзда ўз ечимини топади, бу эса албатта, ўз навбатида Қуролли Кучларимизнинг доимий жанговар шайлиги ва қобилиятини юксак даражада бўлишига ўзининг улкан хиссасини қўшади.

Ўқув саволлари:

1. Қуролли Кучлардаги қонунчилик ва ҳуқуқий тартиботни аҳамияти бақида сўзлаб беринг.
2. Тарбиявий ишлардаги салбий ʼолатлар сабабларини айтиб беринг.
3. Командир ва бошлиқларни тарбиявий ишлардаги вазифалари нималардан иборат?
4. Тарбиявий ишлар қандай шакл ва услубларда олиб борилади?
5. Кичик командирларнинг(сержантларнинг) тайёргарлиги қандай бўлиши керак?
6. Вақт(муддат) интизоми деганда нимани тушунаси?
7. Командирларнинг бўйсунувчиларга бўлган ʼамъурликлари қандай бўлиши керак?
8. Қонунчилик ва ҳуқуқий тартиботни мустаҳкамлашда яна қандай усуллардан фойдаланиш мумкин?
9. Қонунбузарликларни олдини олишда қандай усуллардан фойдаланиш мумкин?
10. Ҳарбий хизматчилар ʼаётини ташкиллашда низомлар талаблари нималардан иборат?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Т. 1992 й.
2. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят Кодекси. Т. 1992 й.
3. Ўзбекистон Республикаси Мудофаа Вазирлигининг ахборот бюллетенлари, буйруқлари ва кўрсатмалари.
4. Ўз. Р-си МВ «ВАТАНПАРВАР» газетаси.

8-МАВЗУ : «ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ВА ИМТИЁЗЛАРИ».

Режа:

1. Ўзбекистон Республикаси ҳарбий хизматчиларининг ҳуқуқ ва бурчлари.

2. Ҳарбий хизматчиларнинг хизмат соҳасидаги имтиёзлари.
3. Ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилалари учун ижтимоий-моддий имтиёзлар.

Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ мамлакатни муҳофаа қилиш давлатнинг энг муҳим бир вазифаларидан бири бўлиб, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида истиқомат қилувчи барча фуқароларнинг вазифасидир. Ўзбекистон Республикасини ташқаридан бўладиган қуроли тажовуздан ғимоя қилиш, Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг Конституциявий бурчидир.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва бошқа қонунларда Ўзбекистон фуқароларининг давлат ва жамият олдидаги вазифа ва бурчлари билан бир қаторда, уларнинг ҳуқуқ ва имтиёзлари ҳам белгилаб берилган. Яъни давлат ўзининг ҳар бир фуқаросидан уни давлат ва жамият олдидаги фуқаролик бурчларини виждонан бажаришларини талаб қилиш билан бирга ўз навбатида у ҳам ўз фуқаролари олдида бир талай маъсулиятларга эгадир.

Бу маъсулиятлар фуқароларни ҳуқуқларини белгилаб бериш ва уларни ғимоя қилиш, уларни вазифа ва хизматларидан келиб чиққан ҳолда моддий ва маънавий таъминлаш, уларни меҳнат ва хизмат фаолиятларини тугатгандан сўнг давлат нафақалари билан таъминлаш ва бошқалардан иборатдир.

Ватан – оиладан бошланади, деган сўз бор. Бу сўзлар заминида чуқур маъно бор. Чунки оиланинг тинчлиги, унинг фаровонлиги, моддий ва маънавий таъминланганлиги, оила аъзоларини руҳини баланд қилади, уларни ишлаш ва хизмат қилиш қобилиятларини оширади. Бу эса ўз навбатида иш ва хизмат унумини орттириб, Ватанимиз тараққиётига, ўзининг салмоқли ҳиссасини қўшади.

Ўзбекистон Республикасининг барча фуқаро ташкилотлари ва муассасаларида бўлгани каби Қуроли Кучларда ҳам ҳарбий хизматчилар учун, уларнинг оилалари учун давлат томонидан белгилаб қўйилган ҳуқуқ ва имтиёзлар мажмуи амал қилади. Ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилалари учун белгилаб қўйилган ҳуқуқ ва имтиёзлар мажмуининг қўлланилишининг асосий мақсади – бу ҳарбий хизматчиларни ижтимоий муҳофаза қилиш уларга моддий ва маънавий ёрдам, имтиёзлар кўрсатиш, уларни Ватанни ғимоя қилишдаги машаққатли, лекин шарафли меҳнатини давлат, жамият томонидан муносиб тақдирланишини амалга оширишдир.

Энди ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилалари учун белгиланган имтиёзларни қисқача кўриб ўтамиз:

Ҳарбий хизматчиларни кийим-бош ва буюмлар билан таъминлаш.

Қуроли Кучлар сафида хизмат бурчини ўтаётган барча ҳарбий хизматчилар давлат томонидан кийим-бош билан таъминланади. Кийим-бош билан таъминлаш қуйидаги тартибда олиб борилади;

Қуроли Кучлар сафида хизмат бурчини ўтаётган барча ҳарбий-хизматчилар давлат томонидан кийим бош билан таъминланади.

Кийим бош билан таъминлаш қуйидаги тартибда олиб борилади;

Офицер, прапоршик ва шартнома асосида хизмат қилаётган муддатдан ташқари сержант ва аскарларга кийим-бош шахсий буюм сифатида берилади. Муддатли хизматни ўтаётган ҳарбий хизматчиларга кийим-бош шахсий

фойдаланишга берилади. Бундан ташқари ҳарбий хизматчилар хизмат давомида бошқа махсус кийимлар, инвентар жихозлар билан тўла таъминланади. Бу кийим ва буюмлардан фойдаланиш муддатлари махсус ҳарбий нормаларда белгилаб қўйилган.

Ҳарбий хизматчиларни ва уларнинг оилаларининг уй-жой билан таъминлаш.

Муддатдан ташқари хизмат қилаётган ҳарбий хизматчилар, прапоршиклар, офицер ва генераллар ҳарбий хизмат давомида Мудофаа Вазирининг фондидан уй-жой билан таъминланадилар. Ҳарбий хизматчи хизмат жойини ўзгартирган ёки заъирага кетаётган бўлса, уй-жой ҳарбий қисм фондига топширилади. Агар ҳарбий хизматчи ўз хизматини тугатиб, Мудофаа Вазирлиги томонидан нафақага чиқаётган бўлса, у ҳолда ҳарбий хизматчини охириги хизмат жойидаги уй-жой, унинг оиласига шахсий мулк сифатида ўтказиб берилади.

Ҳарбий хизматчиларни тиббий ёрдам ва дори-дармонлар билан таъминлаш.

Ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилалари хизмат давомида ва Мудофаа Вазирлиги томонидан нафақага чиқарилганда, ўша жойдаги Мудофаа Вазирлигига бўйсунувчи тиббий муассасаларда ҳисобда турадилар. Улар ва уларнинг оила аъзолари бу ерда ўз саломатликларини тиклашлари, даволашлари ва керакли дори-дармонларни бепул олишлари мумкин.

Муддатли хизматни ўтаётган аскарларга тиббий ёрдам кўрсатиш, даволаш ва дори-дармонлар билан хизмат давомида таъминлаш тўлалигича давлат тасарруфида бўлади.

Ҳарбий хизматчиларга нафақа таъминоти.

Ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий хизматда бўлиши ёшининг чегаралари «Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳарбий хизматнинг ўташи тўғрисидаги Низом» билан белгиланади.

Унда ҳарбий хизматда бўлиш ёшининг чегараси:

- A. Хизматни битимга биноан ўтаётган аскарлар, денгизчилар, сержантлар ва старшиналар учун - 45 ёшгача;
- B. Пропоршчиклар ва мичманлар учун - 45 ёшгача;
- C. Кичик офицерлар учун - 43 ёшгача;
- D. Катта офицерлар учун - 45 ёшгача;
- E. Олий офицерлар учун - 55,60 ёшгача қилиб белгиланган.

Ҳарбий хизматда бўлиш ёшининг чегарасига етган ҳарбий хизматчилар юқоридаги Низом асосида нафақага чиқишлари мумкин. Ҳарбий хизматда бўлиш ёшининг чегарасига етган ҳарбий хизматчилар Мудофаа Вазирлиги томонидан турар жойларидаги мудофаа ишлари бўлиларидан ҳисобдан ўтадилар ва кейин ана шу бўлимлар томонидан нафақа билан таъминланадилар.

Бундан ташқари ҳарбий хизматчилар касалликлари, ҳарбий хизмат вақтида олган шикастлари сабабли ҳам муддатидан аввал нафақага чиқишлари мумкин.

Агар ҳарбий хизматчи хизмат вақтида касаллика чалинган бўлса, оёир шикаст (контузия) олган ёки ғалок бўлса, у ҳолда унинг оила аъзоларига Ўзбекистон Республикасининг энг минимал иш ғақининг 7- йиллик миқдоридаги суўурта тўлови тўланади. Бу миқдор касалликнинг ёки

шикастланишининг даражаларига қараб, 1-гурух инвалидига - 75 %, 2-гурух инвалидига - 50 %, III- гурух инвалидига - 30 % қилиб белгиланган.

Муддатли ҳарбий хизматни ўтаётган хизматчилар учун имтиёзлар.

Муддатли ҳарбий хизматни ўтаётган хизматчилар учун қуйидаги имтиёзлар белгилаб қўйилган:

- Хизмат вақтида бепул фойдаланиш;
- Уларнинг хизмат даврини меҳнат стажига - бир ойни икки ой қилиб ҳисобланиши;
- Уларни хизмат даврида ота-оналари, оила аъзолари ер солиғидан озод этилишлари;
- Хизматни тугатганлар учун имтиёзли равишда олий ўқув юртларига қабул тартиби;
- Хизмат вақтида транспорт воситаларида бепул юриш ва бошқалар.

Юқорида айтиб ўтилган ҳарбий хизматчилар учун белгилаб қўйилган имтиёзлар кенг бўлиб, улар Ҳарбий хизматчиларнинг тоифаларига, хизмат муддатларига, эгаллаб турган мавқеларига қараб қўлланилади.

Биз кўриб чиққан имтиёзлардан ташқари ҳарбий хизматчилар учун яна транспорт воситаларида юриш, юк жўнатиш, солиқ ва дам олиш имтиёзлари мавжуд бўлиб, уларнинг ҳаммаси конкрет вазиятларда қўлланилади.

Аввал айтиб ўтганимиздек, ҳарбий хизматчилар учун имтиёзларни қўллашнинг асосий мақсади - уларнинг машаққатли меҳнатини муносиб тақдирлаш, уларни ва оилаларини моддий ва маънавий жиҳатдан раъбатлантириш шунингдек, ватан химоячилари ўзларининг касбий малака ва кўникмаларини тўла равишда энг асосий ишлари - ватанни химоя қилишга бахшида эта олишлари учун барча шарт-шароитларни яратишдан иборатдир. Биз машъулотимизни «Ватан-оиладан бошланади» деган ибора билан бошлаган эдик. Бу ҳикматли сўзлар, ҳозирги вақтда бизнинг мамлакатимизда кун сайин ўз исботини топмоқда.

Президентимиз, ҳукуматимизнинг олиб бораётган оқилона сиёсати, қабул қилинаётган ва ўз ечимини топаётган қонун ва қарорларининг ҳам кўзлаган эзгу мақсадлари шу, яъни, «кучли оиладан кучли жамият сари, кучли жамиятдан кучли давлат сари» ёки бобомиз буюк соҳибқирон Амир Темур иборалари билан айтсак, «Аскари қувватли мамлакат бой бўлур, бой мамлакатнинг аскари қувватли бўлур».

Демак, биз ана шу тамойилларга ва буюк аجدодларимизнинг васиятларига амал қилиб иш олиб борсак, ватанимизни, унинг Қуролли кучларини янада қудратли, салобатли бўлишига эришишимиз мумкин.

Ўқув саволлари.

1. Ўзбекистон Республикаси ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқ ва бурчлари бақида сўзлаб беринг.
2. Давлат имтиёзи деганда нимани тушунаси?
3. Ўзбекистон ҳукуматининг ҳарбий хизматчиларга нисбатан олиб бораётган сиёсатининг моҳияти нимада?
4. Ҳарбий хизматчилар учун қандай имтиёз турлари мавжуд.

5. Муддатли ҳарбий хизматни ўтаётган ҳарбий хизматчилар учун қандай имтиёз турлари мавжуд.
6. Офицерлар учун қандай имтиёз турлари мавжуд?
7. Ҳарбий хизматчиларнинг оилалари қандай имтиёз турларидан фойдаланишлари мумкин?
8. Ҳарбий хизматчиларнинг нафақага чиқиш ёшлари қандай белгиланади?
9. Ҳарбий хизматчилар уй-жой билан қандай тартибда тарминланадилар?
10. Ҳарбий имтиёзларнинг хизматга бўлган таосири ҳақида сўзлаб беринг.

Адабиётлар.

1. Ўзбекистон Республикасининг «Мудофаа тўғрисидаги» қонуни.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонлари.
3. Ўзбекистон Республикаси Мудофаа Вазирининг буйруқ ва кўрсатмалари.